

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**OBRAZ ŠOA VE VYBRANÉ ČESKÉ A PŘEKLAĐOVÉ
LITERATUŘE PRO DĚTI A MLÁDEŽ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Barbora Tvarohová

Učitelství pro střední školy, obor ČJ-VV

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Pánková, Ph.D.

Plzeň, 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2021

.....
Barbora Tvarohová

Děkuji Mgr. Vladimíře Pánkové, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky, vstřícný přístup a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Obsah

ÚVOD.....	2
1 TÉMA HOLOKAUSTU A DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V LITERATUŘE.....	4
1.1 Téma holokaustu a druhé světové války v intencionální literatuře.....	4
1.1.1 John Boyne.....	5
1.1.2 Uri Orlev.....	6
1.1.3 František Tichý.....	8
2 ODBORNÁ INTERPRETACE VYBRANÝCH TITULŮ.....	10
2.1 Chlapec v pruhovaném pyžamu (J. Boyne).....	10
2.1.1 Převyprávění děje.....	10
2.1.2 Odborná interpretace.....	12
2.2 Chlapec na vrcholu hory (J. Boyne).....	16
2.2.1 Převyprávění děje.....	16
2.2.2 Odborná interpretace.....	19
2.3 Ostrov v Ptačí ulici (U. Orlev).....	22
2.3.1 Převyprávění děje.....	22
2.3.2 Odborná interpretace.....	25
2.4 Běž, chlapče, běž (U. Orlev).....	28
2.4.1 Převyprávění děje.....	29
2.4.2 Odborná interpretace.....	33
2.5 Transport za věčnost (F. Tichý).....	37
2.5.1 Převyprávění děje.....	37
2.5.2 Odborná interpretace.....	39
2.6 Princ se žlutou hvězdou (F. Tichý).....	42
2.6.1 Petr Ginz.....	43
3 KOMUNIKAČNĚ POJATÁ LITERÁRNÍ VÝCHOVA A PEDAGOGICKÝ KONSTRUKTIVISMUS V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ.....	45
4 DIDAKTICKÁ INTERPRETACE VYBRANÉHO TITULU.....	47
4.1 Základní informace.....	47
4.1.1 Vymezení učiva.....	47
4.1.2 Specifické výukové cíle.....	48
4.1.3 Očekávané výstupy dle RVP ZV.....	48
4.2 Příprava na vyučovací lekci podle modelu E-U-R.....	48
4.2.1 Evokace.....	49
4.2.2 Uvědomění si významu.....	50
4.2.3 Reflexe.....	62
ZÁVĚR.....	63
RESUMÉ.....	65
POUŽITÁ LITERATURA.....	66
Primární literatura.....	66
Sekundární literatura.....	66
Internetové zdroje.....	67

ÚVOD

Hlavním cílem mé diplomové práce je představit vybraná intencionální literární díla s tématem holokaustu neboli hebrejsky šoa. Analýza této tematiky je prováděna v titulech tří autorů, a to Johna Boyna (*Chlapec v pruhovaném pyžamu; Chlapec na vrcholu hory*), Uriho Orleva (*Ostrov v Ptačí ulici; Běž, chlapče, běž*) a Františka Tichého (*Transport za věčnost; Princ se žlutou hvězdou*). Mým záměrem bylo zkoumat danou látku na současných autorech jak ze světa, tak českého prostředí. Zatímco Uri Orlev coby přeživší holokaustu ve svém díle vychází z vlastních vzpomínek, další vybraní autoři jsou zástupci pozdější generace, která se k danému tématu vrací bez osobních zkušeností. Je však třeba zmínit, že motivačním podnětem pro Františka Tichého bylo nalezení prastrýcova deníku a objevení textů „tereziňských chlapců“, tedy jakási zprostředkovaná zkušenost. Dalším cílem této práce je zhodnotit didaktický potenciál jednoho z daných titulů a navrhnout, jak by s ním bylo možné pracovat v hodinách českého jazyka a literatury. Za tímto účelem byla zvolena kniha Uriho Orleva *Běž, chlapče, běž*, k jejímuž poznávání byla navržena příprava postavená na metodách četby a didaktické interpretace. V této próze, jež je založena na ději a napětí, se zároveň velmi výrazně objevuje téma lidské identity. Protagonistova role přijatá z existenčních důvodů nakonec srůstá s jeho nitrem a stává se jeho novou identitou. Myslím si, že by bylo zajímavé právě toto téma s žáky reflektovat. Didaktické kapitole postavené na metodě didaktické interpretace předchází kapitola o komunikativně pojaté literární výchově a pedagogickém konstruktivismu, neboť právě z principů jmenovaného pedagogického směru, z inovativně koncipovaného vyučování vychází zmíněný návrh na didaktickou interpretaci.

Domnívám se, že je důležité především mladým lidem neustále připomínat historické události, které před necelým stoletím zahýbaly společností, změnily život milionům lidí a mnohým z nich život vzaly. V současnosti vnímáme tuto historickou etapu jako již dávno minulou a neumíme si představit, že by se něco podobného mohlo stát v dnešním vyspělém světě. Avšak od doby, kdy Evropou, a potažmo celým světem, otfásala druhá světová válka, neuplynulo ani sto let. Stejně jako my dnes ani tenkrát lidé nechápali, jak se mohou v moderní Evropě dvacátého století dít taková zvěrstva. Je tedy třeba mít tyto události na paměti, poučit se z nich a vyvarovat se chyb, kterých se dopustili lidé tenkrát. Zároveň bych chtěla podotknout, že je důležité nenahlížet na toto období černobíle, měli

bychom se vyhnout stereotypům typu: každý Němec rovná se nacista atp.

Z daných důvodů jsem si zvolila právě *Obraz šoa ve vybrané české a překladové literatuře pro děti a mládež* jako téma své diplomové práce. Díky beletrii, v níž jsou historické události z druhé světové války citlivě „obalené“ poutavým příběhem, si mohou mladí čtenáři nenásilnou formou vytvořit autentický obraz tehdejšího stavu světa a společnosti a v ideálním případě k němu zaujmout sociálně akceptovatelný postoj, tedy postoj odmítající antisemitismus.

1 TÉMA HOLOKAUSTU A DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V LITERATUŘE

V současné době se tematikou holokaustu zabývá řada vědních oborů, zvyšuje se zájem dozvědět se něco více o osudech lidí za druhé světové války, o obětech šoa a o tehdejší společnosti. Jak uvádí Svatava Urbanová, je tomu tak nejen v rámci studia historie či literární historie, ale zejména ve snaze posílit zájem o sociální kulturní paměť. V této souvislosti Urbanová odkazuje na úvahy Jana Assmanna, Aleidy Assmannové a Alexandra Kratochvila.¹ Narůstající zájem o tuto tematiku v Čechách je však otázkou jen posledních několika let. Jiří Holý uvádí: *Šoa v literatuře a kultuře se u nás, na rozdíl od jiných zemí, dosud věnovala velmi malá pozornost. Jediný rozsáhlejší pokus v tomto směru představovalo mezinárodní symposium v Praze roku 2005.*²

V minulosti se tematice druhé světové války, holokaustu a židovství věnovalo mnoho autorů, a to jak v próze, tak v poezii. Toto téma se však stává populárním i nyní. Můžeme se tedy setkat s bezprostředními reakcemi na druhou světovou válku, vzpomínkovými knihami i s texty současníků, kteří šoa nezažili.³

1.1 Téma holokaustu a druhé světové války v intencionální literatuře

Téma šoa není otázkou pouze literatury pro dospělé. Této tematice je věnováno také mnoho knih pro děti a mládež, a to jak českých, tak přeložených. Intencionální literaturou po roce 1989 tematizující holokaust se zabývá Svatava Urbanová ve své publikaci *S holokaustem za zády*, ze které v této práci hodně čerpám.

Urbanová pro lepší přehlednost rozděluje literaturu s tematikou šoa na čtyři skupiny. První skupinou jsou autentické deníky židovských dětí nalezené v koncentračních táborech nebo uchovávané rodinou. Ty jsou považovány za nejvíce hodnověrné, jelikož je v nich zachycena každodenní realita tehdejší doby. Druhou skupinou jsou memoáry sepsované přeživšími holokaustu. Autoři v nich reflektují vlastní minulost. Takto zachycené vzpomínky jsou velice různorodé. Třetí skupinou jsou knihy psané pamětníky, jejichž texty se pohybují na hranici literární fikce a autobiografie, případně biografie pamětníků. Čtvrtou skupinou jsou díla autorů třetí generace, již holokaust „na vlastní kůži“

---

1 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 11.

2 HOLÝ, Jiří (et al.). *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Praha: Akropolis, 2011, s. 5.

3 HOLÝ, Jiří (et al.). *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Praha: Akropolis, 2011, s. 5.

nezažili. Tyto knihy jsou buď dokumentárního, či beletristického charakteru, časté je kombinování dokumentárních prvků s fikcí. Urbanová zároveň upozorňuje, že je třeba rozlišit tvorbu dětí a pro děti. Dále zmiňuje, že některé texty zařazované k intencionální literatuře nebyly primárně zamýšleny pro určitou věkovou skupinu čtenářů.⁴

Jak jsem již předeslala v úvodu své práce, zaměřím se na tvorbu tří autorů. Prvním z nich je John Boyne zastupující výše zmíněnou čtvrtou skupinu autorů třetí generace. Dalším je Uri Orlev, jenž je představitelem třetí skupiny, tedy pamětníků píšících fiktivní příběhy vycházející z jejich vzpomínek. Třetím a posledním autorem, jímž se v této práci zabývám, je František Tichý. Ten je stejně jako Boyne zástupcem čtvrté skupiny, ve své tvorbě však na rozdíl od Boyneho využívá dokumentárních textů.

1.1.1 John Boyne

Irský spisovatel John Boyne se narodil v Dublinu roku 1971. Studoval anglickou literaturu na dublinské Trinity College a tvůrčí psaní na Východoanglické univerzitě (UEA) v Norwichu.⁵

John Boyne je autorem dvanácti novel pro dospělé, šesti novel pro mladé čtenáře a několika povídek. Mnohá z jeho děl získala nejedno ocenění. Zatím nejúspěšnější autorovou knihou je *Chlapec v pruhovaném pyžamu*, která se již patnáct let umísťuje v žebříčku deníku New York Times mezi deseti nejlepšími bestsellery. Boyneho texty jsou přeloženy do více než padesáti jazyků.⁶

Boyne se ve své tvorbě věnuje různým tématům, například jeho nejnovější kniha pro mladé čtenáře *Můj brácha se jmenuje Jessica* se zaměřuje na problematiku transgenderu.⁷ V následující kapitole se zabývám tituly *Chlapec v pruhovaném pyžamu* a *Chlapec na vrcholu hory*, jež tematizují období druhé světové války a holokaustu.

---

4 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 88-92.

5 John Boyne. Biography. *JohnBoyne.com* [online]. ©2000-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>
Databaze knih. John Boyne. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/john-boyne-3125>

6 John Boyne. Biography. *JohnBoyne.com* [online]. ©2000-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>

7 Databaze knih. *Můj brácha se jmenuje Jessica*. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/muj-bracha-se-jmenuje-jessica-418335>

1.1.2 Uri Orlev

Izraelský spisovatel Uri Orlev se narodil jako Jerzy Henryk Orlowski ve Varšavě roku 1931 do židovské rodiny. Jeho otec byl lékař a polský voják,⁸ který se později stal válečným zajatcem v Rusku.⁹

Sám malý Jerzy nevěděl, že je Žid, dokud se to nedozvěděl od dětí při hře. *Trochu mě to udivilo, trochu polekalo, protože jsem byl Polák, hrdý polský vlastenec, a nadto katolík! A najednou se ukázalo, že nic z toho není pravda.*¹⁰ U Orlowských doma se nepraktikovaly žádné židovské zvyky, naopak slavili Vánoce a Velikonoce, které k nim domů přinesly dvě polské hospodyně.¹¹

Jerzy se musel roku 1942 spolu s maminkou a mladším bratrem odstěhovat do přeplněného židovského ghetta v centru Varšavy, kde strávili téměř dva roky, než se začalo ghetto likvidovat. Polské úřady se postaraly o to, aby rodina důstojníka polské armády dostala slušné ubytování. Jídla měli také dostatek, jelikož Orlevova maminka prodala některé své šperky a následně nakoupila jídlo na černém trhu. Maminka, která v ghettu zemřela, synům ve volných chvílích vyprávěla příběhy z dětství a předčítala knížky, a tak Jerzy prožíval dobrodružství spolu s *Nilsem Holgerssonem*¹² a dalšími hrdiny dobrodružných románů.¹³

Když se začalo ghetto likvidovat, byl Orlev i s mladším bratrem převezen do koncentračního tábora Bergen-Belsen v Německu, kde byli vězněni téměř dva roky. Po válce spolu s bratrem emigrovali do Palestiny a usadili se v kibucu,¹⁴ odkud se později Orlev odstěhoval do Jeruzaléma, kde žije dodnes se svou manželkou Jaarou.¹⁵

8 ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (Ať žije republika a Běž, chlapče, běž). In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 84-99.

9 I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské noviny* [online]. 2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor>

10 I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské noviny* [online]. 2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor>

11 I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské noviny* [online]. 2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor>

12 *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem* (Selma Lagerlöfová)

13 ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (Ať žije republika a Běž, chlapče, běž). In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 87-88.

14 Kibuc je forma kolektivního zemědělského hospodářství a způsobu života. <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kibuc>

15 I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské noviny* [online].

Uri Orlev je autorem více jak třiceti knih pro děti a mládež, z nichž se asi třetina věnuje tématu šoa a druhé světové války.¹⁶ Hlavními hrdiny jeho knih jsou často chlapi v prepubescentním věku,¹⁷ což je zřejmě dáno tím, že on sám byl jedenáctiletým chlapcem, když se stěhovali do ghetta, a patnáctiletým mladíkem na konci války.

Orlevovy romány jsou přeloženy do téměř čtyřiceti jazyků,¹⁸ mimo jiné také do korejštiny a čínštiny. Jako jediný z Izraele je držitelem Ceny Hanse Christiana Andersena z roku 1996. Získal řadu dalších ocenění,¹⁹ mimo jiné také Cenu Edgara Allana Poea.²⁰

V českém překladu vyšly autorovy prózy *Ostrov v Ptačí ulici* (2013), *Běž, chlapče, běž* (2014), *Domů ze slunečných stepí* (2017) a *Je těžké být lvem* (2018).²¹ Zatímco první tři tematizují holokaust a období druhé světové války, čtvrtá je humorným čtením o starém mládenci, jenž se proměnil ve lva.²²

Uri Orlev se ve svých prózách věnujících se období druhé světové války snaží čtenářům zprostředkovat realistický obraz šoa, vypráví příběhy inspirované zážitky svými a dalších přeživších. Holokaust je v mnoha případech líčen příliš černobíle jako období nekonečného utrpení Židů, které bezcitní Němci týrali a zabíjeli. A právě tomuto zjednodušení ve vnímání Němců a celého holokaustu se autor snaží vyhnout. Oběti šoa si většinou představujeme a vnímáme je jako ony vyzáblé a zubožené postavy, které vidáme na fotografiích z koncentračních táborů. Cítíme soucit a lítost, dále také vztek a nenávisť k Němcům tehdejší doby. Nedokážeme se ale skutečně vcítit do lidí, kteří tehdy žili, protože ony hrůzy a utrpení jsou pro nás nepředstavitelné. Právě ona zvěrstva byla tenkrát pro lidi stejně nepředstavitelná jako dnes pro nás, dokud jim nestáli tváří v tvář. Většina

---

2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor>

16 ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (Ať žije republika a Běž, chlapče, běž). In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 88.

17 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 167.

18 MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejlivnější knihy*. Praha: Albatros, 2013, s. 352.

19 ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (Ať žije republika a Běž, chlapče, běž). In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 88-89.

20 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 165.

21 Databaze knih. Uri Orlev. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/uri-orlev-53773>

22 GLANCOVÁ, Alžběta. Orlev, Uri: Je těžké být lvem. *ILiteratura.cz* [online]. 2018 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/40959/orlev-uri-je-tezke-byt-lvem>

z těch, kteří nastupovali do transportů, nevěděla, že jde na smrt. Šířily se sice zvěsti o vyhlazovacích táborech, ale nikdo jim nechtěl a nemohl uvěřit, bylo nepochopitelné, že by se něco takového mohlo dít ve 20. století, ve vyspělém světě.²³ *Stěží se dalo uvěřit tomu, že by civilizovaní lidé jako Němci udělali něco takového. Nemohli jsme tomu uvěřit ani tehdy, když jsme poslouchali vyprávění těch, kterým se z táborů podařilo uprchnout.*²⁴

Následující kapitola se hlouběji zabývá tituly *Ostrov v Ptačí ulici* a *Běž, chlapče, běž*.

1.1.3 František Tichý

František Tichý, narozen roku 1969, je český spisovatel a především pedagog. Již od svých šestnácti let se věnuje práci s dětmi a mládeží, začínal jako vedoucí oddílu ochránců přírody a letních táborů. Vystudoval Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a v roce 1993 se svými přáteli v Praze založil alternativní gymnázium Přírodní škola, kde je dodnes ředitelem.²⁵ Tichý o škole uvádí: *Jsmo malá škola, kolem devadesáti studentů, a děti tvoří jednu partu. Často jsme mimo Prahu, na výjezdech a v projektech, ve kterých studenti fungují napříč všemi ročníky. A zásadně: všechno, co zkoumáme, veškerá témata, zkoumáme prakticky, konkrétními činnostmi; ať už v terezínském památníku, dětském domově nebo fyzikálním ústavu.*²⁶

Zájem o téma druhé světové války a holokaustu byl u Františka Tichého determinován jeho rodinnými vazbami. Autorův prastrýc byl totiž za odbojovou činnost zatčen gestapem a odsouzen k trestu smrti. Tichý o něm slýchal od dětství a zájem o toto téma se v něm prohluboval. Dalším důležitým momentem, který Tichého motivoval k napsání knih s tematikou holokaustu byla návštěva Terezína. Autora hned na první pohled zaujala fotografie Petra Ginze a následně ho oslovila i jeho povídka *Bláznivý August*. Se svými žáky se začal zajímat o životy chlapců a dívek, již byli internováni v terezínském ghettu. V roce 2009 založili školní projekt Terezínská štafeta, v rámci

---

23 I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské noviny* [online]. 2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor>

24 ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 6.

25 IBBY. František Tichý Princ se žlutou hvězdou. *Zlatastuha.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/princ-se-zlutou-hvezdou-#prettyPhoto>

26 FRANKOVÁ, Kristýna. František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit. *ČRo Vltava* [online]. 2018 [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

kterého ožívují odkaz terezínských dětí.²⁷

František Tichý svou tvorbu cílí především na své žáky – mladé lidi. Je autorem šesti knih – prvotiny vydané v samizdatu (*Život Dominikův*), dvou knih pojednávajících o Přírodní škole (*Přírodní škola – cesta jako cíl, Výchova jako dobrodružství – To se v té Přírodní škole učíte na stromech?*) a tří knih tematizujících holokaust (*Transport za věčnost, Princ se žlutou hvězdou a Labyrint nedokončených setkání*).²⁸

V následující kapitole se zabývám tituly *Transport za věčnost* a *Princ se žlutou hvězdou*.

-
- 27 TICHÝ, František. Interview. In: *Vizitka*. Radio, ČRo Vltava, 18. dubna 2018. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>
- Gymnázium Přírodní škola. O nás. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-nas.html>
- 28 Gymnázium Přírodní škola. O nás. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-nas.html>
- Databaze knih. František Tichý. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/frantisek-tichy-71688>

2 ODBORNÁ INTERPRETACE VYBRANÝCH TITULŮ

2.1 Chlapec v pruhovaném pyžamu (J. Boyne)

Anglický originál *The Boy in the Striped Pyjamas*, který vyšel roku 2006 v Londýně, přeložila do češtiny o dva roky později Jarka Stuchlíková. Knihu *Chlapec v pruhovaném pyžamu*²⁹ vydalo v roce 2008 nakladatelství BB art a roku 2017 nakladatelství Slovart v edici BRIO. Text byl přeložen do třiceti jazyků a získal mnohá literární ocenění.³⁰ Podle příběhu natočil roku 2008 Mark Herman stejnojmenný film v hlavní roli s Asou Butterfieldem.³¹

Tato próza je vyprávěním o devítiletém německém chlapci Brunovi, synu vysoce postaveného důstojníka SS, jenž se musí kvůli otcově práci odstěhovat z milovaného Berlína do bezprostřední blízkosti koncentračního tábora v polské Osvětimi.

2.1.1 Převyprávění děje

Bruno, hlavní hrdina příběhu, je devítiletý chlapec žijící se svou rodinou v krásném domě v berlínské vilové čtvrti. Jednoho dne, když přijde ze školy domů, s překvapením zjistí, že služebná balí všechny jeho věci. Vyděšený Bruno se dožaduje vysvětlení a od maminky se dozvídá, že se budou všichni stěhovat pryč z Berlína. Důvodem je povýšení jeho otce, který se má stát komandantem v Osvětimi. Chlapec nemůže uvěřit vlastním uším, v Berlíně chodí do školy, má tu kamarády a prarodiče.

Nový domov se Brunovi vůbec nelíbí a zpočátku nevěří, že tu mají skutečně bydlet. Malý chlapec je zvyklý na honosný pětipodlažní berlínský dům s mnoha tajemnými zákoutími a krásnou zahradou, kde podnikal dobrodružné průzkumy. Oproti tomu tento nový dům má pouze tři podlaží a je zařízen velmi stroze. Zatímco v Berlíně v okolních domech bydleli Brunovi kamarádi, z dalších ulic byl slyšet každodenní šum města s jeho kavárnami a trhy, nový dům stojí osamocen uprostřed ničeho.

Z okna svého nového pokoje Bruno pozoruje podivný tábor s nízkými domy, kde se pohybují tisíce lidí, všichni ve stejných „pyžamech“. Když svůj objev ukáže starší sestře Gretel, kterou nazývá Beznadějným případem, společně se shodnou, že se zřejmě jedná

29 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017. BRIO.

30 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 189.

31 POMO Media Group. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. CSFD.cz [online]. ©2001-2021 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/234754-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu/prehled/>

o venkov. Tímto vysvětlením si ale přece jen není jistý, a tak se odhodlá zeptat otce a dostává podivnou odpověď: „*Ti lidé... víš, to nejsou vůbec lidi, Bruno.*“³²

Chlapec si postupně zvyká na nový dům, na některé jeho obyvatele si však zvyknout nemůže. Nejvíc nenávidí mladého poručíka Kotlera, který je krutý, z Bruna si utahuje a nahání mu hrůzu. Se sestrou mají také nového učitele Herr Liszta, jenž je učí jen dějiny a zeměpis a snaží se jim vštípit myšlenky nacismu.

V domě se setkává také s jedním z vězňů z tábora, který pomáhá v kuchyni a posluhuje večer u jejich stolu. Do kontaktu přicházejí jednoho dne, kdy Bruno spadne z houpačky a rozbije si koleno. Pavel chlapce odnese do domu a ránu mu ošetří, následně si povídají a muž Brunovi prozradí, že byl dřív doktorem. Chlapec však nechápe, jak je možné, že nyní škrabe brambory a posluhuje u stolu. Odpověď ale nedostane.

Brunovi se stýská po průzkumech, jež podnikal v berlínském domě, a rozhodne se, že prozkoumá okolí jejich nového domu. Vydává se směrem k lesu a podivnému táboru, kde žijí lidi v pyžamech. Jde podél vysokého plotu, který se táhne do dálky, a zdá se mu nekonečný. Když už se rozhodne otočit se a jít domů, zahlédne chlapce na druhé straně plotu, který se k němu přibližuje. A tak se setkává se Šmuelem – chlapcem v pruhovaném pyžamu. Dávají se do řeči a zjišťují, že se oba narodili ve stejný den: „*Takže jsme vlastně dvojčata.*“³³ Bruno je rád, že i na tomto strašném místě potkal někoho, s kým se může kamarádit, a od této chvíle chodí pravidelně na výpravu podél plotu, aby si mohli se Šmuelem povídat. Postupně zapomíná i na své berlínské kamarády *na život a na smrt* a sbližuje se s novým přítelem.

Bruno začíná čím dál častěji přemýšlet nad tím, proč se kolem celého tábora táhne vysoký plot s ostnatým drátem. Tato otázka ho trápí a nenachází žádné rozumné vysvětlení, avšak rodičů se bojí zeptat. Nakonec se tedy rozhodne zeptat své sestry, ta je jeho otázkou zaskočena a udivena, že na ni nezná odpověď. Bruno pokračuje ve svém uvažování: „*...Já prostě nerozumím tomu, proč nám není dovoleno jít za ten plot na druhou stranu. Co je na nás tak špatného, že si tam nemůžeme jít hrát?*“³⁴ Gretel mu vysvětluje, že plot má chránit je před lidmi za ním – Židy. Chlapec se to snaží pochopit, a ptá se, kdo jsou oni, když ne Židé. Gretel chce odpovědět, ale zjišťuje, že si není jistá, nakonec odvěti: „*My prostě Židé*

32 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017, s. 51. BRIO.

33 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017, s. 97. BRIO.

34 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017, s. 156. BRIO

nejsme (...). My jsme jejich protiklad...“³⁵ Bruno by rád věděl, proč nemají rádi Židy, na to dostává stručnou, avšak nedostatečnou a zcela nepochopitelnou odpověď: „No protože jsou Židi!“³⁶ Dál už se raději nevyptává.

Po více jak roce stráveném v Osvětimi se maminka rozhodne, že s Brunem a Gretel odjede zpátky do Berlína, s čímž otec nakonec souhlasí a uznává, že pro děti toto prostředí nebylo příliš vhodné. Bruno má z odjezdu smíšené pocity. Po Berlíně se mu sice stýská, ale milovaná babička už zemřela a na své kamarády už si nepamatuje. Naproti tomu zde našel nového kamaráda, kterého nechce opustit. Oba chlapci se shodnou na tom, že se jim bude stýskat, a jsou smutní, že se musí rozloučit. Nakonec se domluví, že spolu na rozloučenou podniknou poslední dobrodružství.

Bruno poprosí Šmuela, aby mu opatřil stejné pruhované pyžamo, jaké nosí on. Podleze plot a převlékne se, aby ho nikdo nepoznal, neboť se bojí, že by měl průšvih, kdyby ho někdo z vojáků nachytl na druhé straně plotu. Dva chlapci v pruhovaných pyžamech se tedy vydávají do samého centra tábora. Tam panuje zmatek, vojáci shánějí vězně dohromady a ženou je do tmavé podlouhlé místnosti – plynové komory. Do davu se přimísí i oba chlapci. Bruno se chce vrátit domů, jelikož začalo pršet, je promoklý a špinavý od bláta. Když se s přítelem dostanou do oné podivné místnosti, Bruno je rád, že je alespoň v teple a pod střechou. Chytí Šmuela za ruku a těší se, až si spolu budou jednou hrát v Berlíně. Najednou se zabouchnou dveře a nastane černočerná tma...

Vojáci Bruna všude hledají, ale naleznou jen hromádku jeho šatů před plotem. Nikdo nechápe, co se mohlo stát. Až po roce se jeho otec vydává znovu na místo, kde bylo nalezeno oblečení, tam objeví mezeru pod plotem, jíž Bruno prolezl. V tu chvíli pochopí, co se stalo.

2.1.2 Odborná interpretace

Kniha *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je přehledně rozdělena do dvaceti kapitol, jejichž příhodné názvy vystihují i jejich obsah. Autor k tomuto dílu uvádí, že jeho napsáním strávil jen dva a půl dne a zároveň odmítá, že by byla tato próza primárně cílena na čtenáře určité věkové kategorie.³⁷

35 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 157. BRIO

36 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 158. BRIO

37 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČENKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 193-209.

Celý příběh nám zprostředkovává autorský vypravěč, který se střídá s vypravěčem personálním v er-formě.³⁸ Ten na události nahlíží dětskýma očima, konkrétně očima hlavního hrdiny knihy devítiletého Bruna. Právě tento dětský pohled dodává textu na autentičnosti³⁹ a zároveň ho činí přitažlivým a dobře čitelným pro dětského čtenáře. K této autentičnosti přispívá i komolení některých výrazů dětmi. Ti vyslovují název jejich nového domova, tedy Osvětim či německy Auschwitz, jako *Oušic*. V anglickém originále se jedná o zkomoleninu *Out-With*.⁴⁰ Zároveň si po svém vykládají i význam: „*Ou bude asi jako ouvej a vztahuje se to nejspíš na lidi, co tu bydleli před námi.*“⁴¹ Dále používají výraz *Fíra*, v anglickém originálu *Fury*,⁴² pro „Führera“, tedy Adolfa Hitlera. Tyto výrazy se objevují i v řeči ostatních postav, je však zcela očividné, že je to dáno dětskou optikou vypravěče, nikoliv špatnou výslovností dospělých. V textu ale narazíme i na určité pasáže, které pravděpodobně pochopí jen starší čtenář. Mám na mysli například narážky na milostný poměr Brunovy maminky a poručíka Kotlera:⁴³ *...pořád vasedávali s matkou v obývacím pokoji a žertovali, přičemž se matka smála víc jeho vtipům než otcovým.*⁴⁴ nebo: „*Á Kurte, miláčku (...),*“ *zašveholila matka (...).* „*Mám teď chvilku času, jestli... och!*“ *Najednou si všimla, že tu stojí i Bruno.*⁴⁵

Pásma vypravěče a postav jsou v textu poměrně vyrovnaná. Co se týče dialogů, většinou se jedná o rozhovor Bruna s některou z dalších postav, ale objevují se i dialogy, kterých je chlapec pouze svědkem. V pásmu vypravěče jsou důležité retrospektivní pasáže, v nichž se vracíme do Berlína. Bruno vzpomíná na jejich krásný dům, své kamarády a především na babičku s dědečkem, po kterých se mu stýská nejvíce. Celá kapitola *Proč se babička rozzlobila*⁴⁶ je věnována právě vzpomínce na prarodiče, kteří zůstali v Berlíně. V této kapitole zároveň dochází k nepřímé charakteristice postav, jež je v celém díle velmi

---

38 Při analýze narativních situací budu vycházet z *Průvodce literárním dílem* Ladislavy Lederbuchové. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H & H, 2002, s. 346-347.

39 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 194.

40 Lze přeložit jako *pryč s*.

41 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 29. BRIO.

42 Lze přeložit jako *běsnění* či *zuřivost*.

43 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 198.

44 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 141. BRIO.

45 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 144. BRIO.

46 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 78-84. BRIO.

výrazná. Čtenář se dozvídá, že babička byla profesionální zpěvačka a její umělecká duše se projevuje stále, když na večírcích s chutí zpívá a s vnoučaty několikrát do roka připravuje divadelní představení pro ostatní členy rodiny. Zároveň se ukazuje, že zaměstnání Brunova otce se jí hnusí a za syna se stydí. „*Tak si říkám, kdepak jsem asi udělala chybu (...). Produčirovat se v uniformě (...). Jako by z tebe měla udělat něco výjimečného. Přitom tě vůbec nezajímá, co za tím opravdu stojí. Co reprezentuje.*“⁴⁷ Naopak dědeček je na svého syna hrdý a pravděpodobně věří nacistické ideologii a podporuje ji. Otázkou však zůstává, zda si je vědom všech zločinů, které jsou ve jménu tohoto přesvědčení páčány.

Jak jsem naznačila výše, nepřímá charakteristika se v celém textu objevuje ve velké míře. Čtenář díky ní pomalu poznává i ostatní postavy, které působí autenticky, neboť nejsou vykresleny příliš *ostře a jednoznačně*.⁴⁸ Největší rozporuplnost spatřuji u postavy maminky, která je na jednu stranu hrdá na manželovo povýšení a zastává se ho před babičkou. Na druhou stranu si uvědomuje, jak hrůzné je manželovo povolání, s čímž se vyrovnává po svém – pitím či poměrem s mladým důstojníkem.

Stěžejním motivem knihy je přátelství dvou stejně starých chlapců, které od sebe dělí vysoký plot koncentračního tábora, ale v očích společnosti také jakási kulturní a sociální propast. Zatímco syn vysoce postaveného německého důstojníka stojí na pomyslném vrcholu tehdejší společnosti, židovský chlapec se ocitá na jejím úplném dně. Bruno žije ve svých dětských představách a nevědomosti, nemá tušení, jakou práci jeho otec vykonává nebo kdo je onen *Fira*, a z ohavnosti jejich nového domova usuzuje, že tam byl otec přestěhován za trest. Naproti tomu Šmuel tuto naivitu postrádá, což je pochopitelné vzhledem k hrůzám, jež ve svém útlém věku prožil. Dalo by se říci, že pod jejich tíhou předčasně dospěl.⁴⁹ Když Šmuel vypráví o tom, jak bydleli v jedné místnosti spolu s dalšími rodinami a jak byli dopraveni do tábora vlakem bez dveří, Bruno mu nevěří. Celé vyprávění mu nedává žádný smysl, ale nechce se s novým kamarádem hádat, tak raději nic nenamítá. Jedním z momentů, kdy se projevuje Brunova naprostá nevinnost, je jeho přemýšlení nad tím, kterou pásku by chtěl na ruce nosit raději, zda s šesticípou hvězdou či hákovým křížem. „*Mně ještě nikdo žádnou pásku nedal,*“ *postěžoval si Bruno.*

---

47 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017, s. 81-82. BRIO.

48 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČENKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 198.

49 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 192.

„Ale já jsem nikdy žádnou nechtěl,“ opáčil Šmuel. „To je jedno, já bych určitě nějakou chtěl. Ale nemůžu se rozhodnout kterou, jestli tu tvoji, nebo otcovu.“⁵⁰

Přátelství obou chlapců se postupně vyvíjí, po prvotním seznámení přichází i neshody, například když Bruno vysloví své přání, že by jednou chtěl být dobrým vojákem, jako je jeho otec. Šmuel trvá na svém, že žádní dobří vojáci nejsou. Zásadním momentem se stává jejich setkání v Brunově domě, kde má Šmuel pomáhat v kuchyni. Poručík Kotler oba chlapce přistihne, jak si povídají, a obviní Šmuela z krádeže jídla, ten se odvolává na svého kamaráda, který mu jídlo dal. Vystrašený Bruno však ve vypjatém okamžiku svého přítele zapře. Okamžitě toho ale lituje a stydí se, že Šmuela zradil. Ten mu nakonec odpustí a podá mu ruku na znamení smíření. Osudným se stává okamžik, kdy se jde Bruno před odjezdem do Berlína se Šmuelem rozloučit. Teď už ne jeden, ale dva chlapci v pruhovaném pyžamu se ocitají uprostřed vyhlazovacího tábora.⁵¹ Bruno tiskne Šmuelovi ruku, a aniž by tušil, co je v příští chvíli čeká, pronáší: „Ty jsi můj nejlepší přítel, Šmueli, ty jsi můj nejlepší kamarád na život a na smrt.“⁵² Polák uvádí: *Poznámka o přátelství na život a na smrt, která je v úvodu knihy vyslovena v souvislosti s Brunovými berlínskými kamarády a dá se chápat z úst malého chlapce jako nadsázka, nabývá v závěru příběhu, kdy ji vysloví Bruno při cestě do plynové komory, hrozivého naplnění.*⁵³

Próze *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je občas vytýkáno, že příběh není reálný a ve skutečnosti by se takto odehrát nemohl. Poukazuje se například na to, že je více než nepravděpodobné, že by syn vysoce postaveného nacisty nevěděl, kdo jsou Židé nebo Adolf Hitler.⁵⁴ S tím musím souhlasit, zvláště když je v knize zmiňováno, že Herr Liszt učí dějepis a vykládá jim o *obrovských křivdách, které na nich byly páčány*. Dále se také polemizuje o tom, zda by se mohli chlapci celý rok pravidelně setkávat, aniž by si toho někdo všiml. Kniha tedy sice není věrným obrazem tehdejší reality, je však společenskou prózou, ve které nalezneme hned několik výrazných motivů, jako je opuštění domova,

50 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 111. BRIO.

51 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 197.

52 BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Sloart, 2017, s. 182. BRIO.

53 POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 197.

54 Pozor na Chlapce v pruhovaném pyžamu, varuje muzeum holokaustu. Kniha je nepřesná.

Aktuálně.cz [online]. 2020 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z:

<https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/boyne-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu-holokaust-nepresnosti/r~6dd56960323e11eab259ac1f6b220ee8/>

přivykání na neznámé prostředí či navazování přátelství. Příběh také ukazuje, že rasová nenávisť není člověku vrozená, ale je získávána výchovou či kulturou. Dětsky naivní a čistý Bruno nedokáže pochopit nenávisť k Židům a je zděšen krutostí některých vojáků. Symbolický je také moment, kdy židovský vězeň pomáhá zraněnému chlapci, ačkoliv je synem jeho trýznitele. Tato próza tedy může vést k pochopení tématu šoa v širších souvislostech a otevřít diskuzi nad otázkami etiky či morálky.⁵⁵

2.2 Chlapec na vrcholu hory (J. Boyne)

Poprvé vyšla kniha roku 2015 v anglickém originále *The Boy at the Top of the Mountain*. O dva roky později vydalo nakladatelství Slovart v edici BRIO český překlad Petra Štádlera *Chlapec na vrcholu hory*.⁵⁶

Kniha vypráví o chlapci francouzsko-německého původu Pierrotovi, který přijde o oba rodiče a ujme se ho otcova sestra, která pracuje jako hospodyně v horském sídle Adolfa Hitlera. Hitler si malého Pierrota oblíbí a ten se pod jeho vlivem mění k nepoznání.

2.2.1 Převyprávění děje

Příběh se začíná odehrávat v roce 1936 v Paříži, kde sedmiletý Pierrot Fischer, hlavní protagonista příběhu, žije jen se svou matkou, neboť jeho otec zemřel několik měsíců po Pierrotových čtvrtých narozeninách, opilý spadl pod vlak. Chlapcův otec byl Němec, hrdý vlastenec, jenž se utápěl v alkoholu, aby zapomněl na hrůzy, které jako voják viděl v první světové válce. Ačkoliv v opilosti často křičel, rozbíjel nádobí a také vztáhl ruku na svou ženu, Pierrotovi se po něm stýská. Vzpomíná, jak spolu chodili na procházky do parku, povídali si o stromech, rostlinách a jedli zmrzlinu.

Pierrot veškerý volný čas tráví se svým hluchoněmým židovským kamarádem Anshelem Bronsteinem či se svým psem d'Artagnanem. Oba chlapci spolu vyrůstali a vymysleli si vlastní znakový jazyk, jímž spolu komunikují. Zároveň si vzájemně místo jmen vybrali znaky, kterými se „oslovují“. Pierrot získal znak pro psa jako symbol vlídnosti a věrnosti, Anshelovi vybral znak lišky pro jeho chytrost a bystrost.

---

55 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 191-193.

POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 199.

56 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Slovart, 2017. BRIO.

Chlapce zanedlouho po jeho sedmých narozeninách postihne neštěstí, jeho matka zemře na tuberkulózu a on zůstane sám jen se svým psem. Jedinou žijící příbuznou je otcova sestra Beatrix, s tou se ale nikdy neseťkal a otec se o ní s Pierrotem nikdy nechtěl bavit. Několik týdnů po matčině smrti žije chlapec u svého kamaráda Anshela, ale brzy se musí rozloučit. Paní Bronsteinová je vdova, a ačkoliv by se o syna její přítelkyně ráda postarala, oba chlapce by neuživila, proto se rozhodne poslat Pierrota do sirotčince. Tyto důvody však chlapec nechápe a je přesvědčen, že ho posílají pryč kvůli jeho nežidovskému původu. „*To proto, že nejsem Žid, vidíte? (...) Nemáte ráda góje a nechcete, aby u vás gój⁵⁷ bydlel. (...) Ale kdybych byl Žid, něco už byste vymyslela, abych u vás mohl zůstat, vím to.*“⁵⁸ Paní Bronsteinová se chce obhájit a vysvětlit mu, že se mýlí, ale Pierrot už ji neposlouchá, nasedne do vlaku a odjíždí do Orléans, kde se nachází sirotčinec sester Simone a Adèle Durandových.

V sirotčinci se spřátelí pouze se starší dívkou Josette, ostatní děti už mají své party a nového chlapce mezi sebe nechtějí přijmout. Nejhorší ze všech sirotků je Hugo, starší kluk, ze kterého jde strach, ten si na Pierrota zasedne a šikanuje ho. Malý chlapec však v sirotčinci zůstává jen pár měsíců, neboť jednoho dne sestry Durandovy obdrží dopis od Pierrotovy tety Beatrix, jež žije v Rakousku a synovce si chce vzít do péče.

Teta Beatrix je hospodyní na Berghofu, horském sídle Adolfa Hitlera nedaleko Salzburgu. Dům na vrcholu hory se tedy stává Pierrotovým novým domovem. Chlapec se postupně seznamuje s berghofským personálem, který si milého chlapce oblíbí. Později se setkává i s pánem domu, ten se nejprve chlapcova pobytu ve svém sídle obával, ale nakonec v něm spatřil potenciál a bere ho pod svá křídla.

Pierrot si ze začátku stále dopisuje s Anshelem, ale jeho ani své jméno na žádost tety v domě na vrcholu hory nikdy nevyslovuje. V dopisech používají znaky pro psa a lišku, zatímco na Berghofu chlapec užívá německou podobu svého jména – Pieter. Anshel kamarádovi v dopisech líčí, co se děje v Paříži, a popisuje absurdní zákony pro Židy. Pierrot neví, jak na tyto dopisy reagovat, a tak odepisování odkládá. Nejprve má výčitky svědomí, že svého kamaráda zanedbává. Zanedlouho si však na Anshela ani nevzpomene.

Mezi Hitlerem a Pierrotem začíná vznikat blízký vztah, chlapec k němu vzhlíží,

---

57 Gój je hebrejské označení jinověrce, zvláště křesťana. <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=g%C3%B3j>

58 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Slovart, 2017, s. 31-32. BRIO.

jelikož mu připomíná otce, zatímco Hitler oceňuje jeho loajalitu. Zprvu vlídnému, laskavému, ale také často šikanovanému chlapci dodává „Führerova“ přízeň sebevědomí. To však narůstá tak rychle, že chlapci brzy stoupá do hlavy. Z protagonisty se stává bezcitný, navíc zfanatizovaný mladík, který se vůči ostatním chová povýšeně a dosahuje svého agresí. Příchozí dopisy od Anshela pálí neotevřené a jeho jméno nechce ani slyšet.

Po tom, co se Pierrot náhodou stává svědkem spiklenecké schůzky šoféra Ernsta s neznámými muži, jejichž cílem je předat Ernstovi jed k otrávení Hitlera, chlapec neváhá a na vánočním večírku šoféra udá. Tím odsuzuje k smrti nejen jeho, ale i svou tetu, jež je Ernstovou blízkou přítelkyní a na spiknutí se rovněž podílela. Oba jsou zastřeleni a Pierrot vše sleduje ze svého okna. Na chvíli se ozvou výčitky svědomí, ale ty hned zažene (...) *teta byla zrádkyně, stejně jako Ernst. A zrádci musejí být potrestáni.*⁵⁹

Pierrotovy výchovy se tak ujímá sám Hitler, chlapce strojí do uniformy a uděluje mu hodnost, na niž je Pierrot velice hrdý. Mladík čte knihy, které mu „Führer“ doporučuje, mezi nimi je i jeho spis *Mein Kampf*. Na Berghofu se také setkává s mnohými nacistickými důstojníky a stává se také svědkem některých Hitlerových schůzek, mimo jiné provádí zápis z jednání o vyhlazovacích táborech.

Pierrotovi se líbí spolužačka Katarina, která se ho kdysi zastala před ostatními dětmi ve škole. Přívětivý chlapec se však před jejími zraky změnil k nepoznání a zfanatizovaný nacističtý opilý Hitlerovou přízní, jímž se Pierrot stal, se jí hnusí. Mladík se snaží na dívku zapůsobit, ale Katarina ho stále odmítá, což Pierrota rozlítí natolik, že se pokusí dívku znásilnit. Tomu zabrání kuchařka Emma: „*Ještě jednou na tu chuděru mákneš, (...) a podříznu ti hrdlo od ucha k uchu. Je mi jedno, co se mnou potom bude. Rozumíš mi, Pietere?*“⁶⁰ Tato událost se pro Emmu i pro Katarinu s jejím otcem stává osudnou. Kuchařku hned druhý den odvezou vojáci SS a dívčina rodina je nucena se odstěhovat z města.

Ke konci války se Berghof postupně vyliďňuje a nakonec ho bez rozloučení v zápalu hněvu opouští i Hitler. V domě tak zůstává jen Pierrot a služebná Herta, která brzy rovněž odchází. Čtvrtého května 1945 do Berghofu přicházejí vojáci spojeneckých armád, Pierrota zajmou a převezou do tábora Goldene Meile spolu s dalším čtvrtmiliónem německých vojáků. Protagonista si čím dál víc uvědomuje, do jakého zvěrstva se zapojil,

59 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Sloart, 2017, s. 178. BRIO.

60 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Sloart, 2017, s. 213. BRIO.

a výčitky svědomí mu často nedovolí usnout. Aby se nemusel s nikým bavit, raději předstírá, že je hluchoněmý.

Po propuštění se Pierrot několik let stěhuje z místa na místo, nakonec se vrací do Paříže. Tam navštíví svého kamaráda z dětství Anshela a vypráví mu svůj příběh – *příběh chlapce, jenž býval z povahy hodný a slušný, ale zkazila jej moc. Příběh chlapce, jenž napáchal zločiny, s nimiž bude muset nad smrti žít, chlapce, jenž ublížil lidem, kteří ho měli rádi, jenž nese spoluvinu na smrti těch, kteří se k němu vždy chovali hezky, jenž se vzdal práva nosit své vlastní jméno a celý život se bude muset snažit si jej znovu zasloužit. Příběh muže, jenž hledá způsob, jak odčinit to, čeho se dopustil, jenž si už navždy bude pamatovat slova služebné Herty, když ho zaříkala, ať se nikdy nepokouší předstírat, že nevěděl, co se děje – že takto lhát by byl zločin ze všech nejhorší.*⁶¹

2.2.2 Odborná interpretace

Kniha se skládá ze čtrnácti kapitol, které jsou rozdělené do tří částí a epilogu, ty člení příběh do jednotlivých časových úseků: první část 1936 (Pierrotovi je sedm let), druhá část 1937–1941 (zachycuje Pierrota ve věku 8–12 let) , třetí část 1942–1945 (zachycuje Pierrota ve věku 13–16 let), epilog představuje dovyprávění událostí, které se odehrály několik let po válce (Pierrot je dospělý).

Stejně jako v *Chlapci v pruhovaném pyžamu* je vyprávění vedeno er-formou autorského vypravěče, která příběhu sice dominuje, ale v některých textových momentech je kombinována se subjektivizovanou er-formou personálního vypravěče, který na události nahlíží očima hlavního protagonisty. Na samém konci knihy získává vypravěč nový rozměr, příběh je zde vyprávěn z perspektivy Anshela, který události vyslechne od Pierrota, s nímž se po letech setkává v Paříži. Vybrané textové momenty jsou tak nahlíženy z různých úhlů pohledu.

Stejně jako v Boynově předešlé próze, i zde jsou pásma vypravěče a postav poměrně vyrovnaná. Opět se setkáváme s dialogy, jejichž účastníkem je sám Pierrot, ale rovněž s těmi, jež chlapec jen vyposlechne. Jedním z nich je i krátký rozhovor šoféra Ernsta a neznámého muže, kteří si vzájemně přejí hodně štěstí. Právě tento krátký dialog a scéna, jež mu předcházela a jíž byl Pierrot svědkem, se stávají osudnými Ernstovi i tetě Beatrix, jak jsem již uvedla výše. Moment, kdy chlapec odsoudí oba na smrt, se stává

---

61 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Slovart, 2017, s. 237-238. BRIO.

zlomovým i pro něj samotného. Pierrot tak téměř vlastní rukou přichází o poslední příbuznou, kterou měl, o posledního člověka, jenž myslel jen na jeho dobro. Chlapec se tak definitivně vzdává svého jména, své minulosti, své identity. Stává se Pieterem, zmanipulovaným chlapcem, který by pro svého „vůdce“, k němuž vzhlíží, udělal cokoliv. Jak výstižně píše Urbanová, *stává se produktem scestné nacistické morálky i morální sebeiluze...*⁶² Nabízí se tedy otázka – nese chlapec odpovědnost za své skutky, nebo je sám obětí systému a zvrácené výchovy?

*V románu se odvážně zachycuje, jak strach a touha po moci může proměňovat společnost a jednotlivce.*⁶³ S podobným motivem se setkáme také v románu *Běž, chlapče, běž*, jímž se budu zabývat níže, a zároveň se budu otázkám týkajícím se působení strachu na lidský charakter věnovat i v didaktické interpretaci tohoto díla. Zatímco v Orlevově románu je tento motiv jen dílčí, v *Chlapci na vrcholu hory* je stěžejní. S tím úzce souvisí i otázka, koho je možné takto snadno zmanipulovat, zfanatizovat, pokřivit mu charakter. Pierrot je malý chlapec, *jehož charakter a postoje se teprve utvářejí*,⁶⁴ traumatizovaný otec mu nebyl dobrým vzorem a o matku přišel záhy po otcově sebevraždě. Zároveň se všude setkává se šikanou kvůli svému malému vzrůstu, ve škole, v sirotčinci, dokonce i ve vlaku cestou do Rakouska. Chlapec tedy ztratil rodinné zázemí, to bylo nahrazeno nacistickou výchovou, a nadto trpí pocitem méněcennosti, nedostatečnosti, který je doprovázen vrozenou potřebou po úspěchu, po vlastní důležitosti, po moci. Moc mu má propůjčit uniforma, ta představuje nejen příslušnost k určité skupině, ale i jisté postavení ve společnosti. S tímto motivem Boyne pracoval také ve své předešlé próze *Chlapec v Pruhaném pyžamu* a zde se k němu opět vrací. V knize se k uniformě kriticky vyjadřuje šofér Ernst: „*Viš, proč lidi nosí uniformy, vid', Pierrote? (...) Protože ten, kdo ji nosí, má pocit, že může, co chce. (...) Může se k ostatním chovat, jak by v obyčejných šatech nikdy nemohl. Límce, pláště, holínky... Uniformy nám umožňují vybijet si krutost, a nemít pocit viny.*“⁶⁵

Už sám název knihy je velmi výstižný a mnohoznačný. Oním vrcholem, na němž se chlapec ocitá, je samozřejmě explicitně vyjádřena hora s Hitlerovým sídlem, ale může jím

62 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 200.

63 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 197.

64 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 197.

65 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Sloart, 2017, s. 89. BRIO.

být také pomyslná hora moci a „vůdcovy“ přízně, na kterou chlapec pomalu šplhá. Čím výš se nachází, tím hlouběji zanechává své skutečné já. Na vrcholu však nezůstává dlouho, pád je velmi rychlý a dopad tvrdý. Pierrotovi se stále vybavují vzpomínky na lidi, kterým ublížil, a on si uvědomuje, že zlo, jehož byl součástí, už nikdy neodčiní. Zároveň mu v hlavě stále zní Hertina slova: „*V životě už o tomhle místě nepromluví, Pietere. A ty uděláš nejlíp, když budeš taky mlčet. (...) Jsi ještě mladý. Nikdo nemusí vědět, kolik hrozného jsi napáchal. Kolik hrozného jsme napáchali my všichni. (...) Opuštění se nedočká nikdo z nás. (...) O všem jsi věděl. A taky víš o tom, co jsi způsobil. (...) O všech těch mrtvých, které máš na svědomí. (...) Hlavně si nikdy nenamlouvej, že jsi nic nevěděl. (...) To by byl zločin vůbec nejhorší.*“⁶⁶

V textu se objevuje několik momentů, které odkazují na autorovo předešlé dílo – *Chlapce v pruhovaném pyžamu*. Pierrot na nádraží náhodně potkává Brunovu rodinu a ze strany jeho otce se setkává se šikanou z pozice moci. Brunova otce později zahlédne i na Berghofu a po válce se dočítá v novinách o jeho zatčení, které se obešlo bez sebemenšího vzdoru – zná-li čtenář tuto knihu, snadno si domyslí, že je muž zlomen ztrátou svého syna. Nyní se tedy nabízí porovnat obě prózy. Zatímco v příběhu dětsky naivního Bruna byly některé skutečnosti (například smrt) pouze naznačovány, v *Chlapci na vrcholu hory* jsou pojmenovávány přímo. Dále je třeba říci, že první z knih je především vyprávěním o přátelství dvou chlapců, které se odehrává na pozadí děsivých událostí holokaustu, jež jsou zároveň příčinou jeho tragického konce. Avšak druhá próza je příběhem chlapce, jenž nebyl pouze svědkem, ale i hybatelem událostí. Chlapce, který se provinil proti morálce, a život s vědomím této viny je mu největším trestem. Ačkoliv v *Chlapci v pruhovaném pyžamu* jsme se také setkali s motivem viny,⁶⁷ hlavní protagonista měl možnost ji odčinit a zemřít tak čistý, lehký a šťastný. Pierrot má sice na očistění se od svých zločinů mnohem více času než Bruno, avšak jsou natolik závažné, že není možné, aby je odčinil úplně, a budou ho sužovat až do úplného konce. V této druhé próze tedy nahlížíme hlouběji do charakteru postavy, a ačkoliv příběh končí pozitivněji, než tomu bylo v Brunově případě, padá na nás tíha Pierrotovy viny. Obě prózy jsou řazeny k intencionální literatuře pro děti a mládež. Z výše uvedeného lze však vyvodit, že *Chlapce v pruhovaném pyžamu* je možné předložit mladším čtenářům – žákům prvního stupně. Avšak *Chlapce na vrcholu hory*

---

66 BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Sloart, 2017, s. 218-220. BRIO.

67 Bruno zapřel svého kamaráda Šmuela.

vzhledem k jeho závažnosti bych doporučila spíše čtenářům starším, zkušenějším – žákům druhého stupně.

2.3 Ostrov v Ptačí ulici (U. Orlev)

Knih *Ostrov v Ptačí ulici*⁶⁸ vyšla v hebrejském originále *Ha-i bi-rechov ha-ciporim* již v roce 1981, byla přeložena do více než třiceti jazyků a získala několik ocenění po celém světě. V českém překladu Lenky Bukovské byla vydána v roce 2013 nakladatelstvím Práh a získala Zlatou stuhu v kategorii literatury pro děti a mládež za překlad.⁶⁹ Celý text je doplněn drobnými, ale i rozsáhlejšími kresbami izraelské ilustrátorky Ory Eitan. Autorem ilustrace na obalu českého vydání je Tomáš Řízek.

Ostrov v Ptačí ulici je vyprávěním jedenáctiletého Alexe, židovského chlapce, který se v době druhé světové války ukrývá v opuštěném židovském ghettu a čeká na svého otce.

2.3.1 Převyprávění děje

Alex žije se svým tatínkem v již téměř vybydleném polském židovském ghettu v činžovním domě, který patří k továrně vyrábějící provazy pro německou armádu. Jeho maminka jednoho dne zmizela, a ačkoliv tatínek s Alexem chtějí věřit tomu, že se s ní ještě shledají, oba tuší krutou pravdu. Když tatínek pracuje v továrně, chlapec se celý den schovává, protože děti dělníků v ghettu zůstat nesměli. Ukrývá se na půdě nebo v bunkru, který si vybudovali pod svým bytem spolu s rodinou Grünových. Některé dny bere tatínek syna s sebou do továrny, Alex se tam skrývá ve skladišti, kde na něj dohlíží a dělá mu společnost otcův přítel skladník Baruch.

Jednoho dne do továrny přicházejí němečtí vojáci a odvádějí z ghetta zbytek jeho obyvatel na shromaždiště před transportem do vyhlazovacího tábora. Alex dle pokynů Barucha uteče a schová se ve sklepě rozbombardovaného domu, kam si dříve chodil hrát s kamarády. V domě číslo 78 v Ptačí ulici má čekat na tatínka, který je rozhodnutý z transportu utéct. Baruch chlapci před útekem dává připravenou brašnu, ve které Alex později nachází trochu jídla a vody, svítilnu, ale také tatínkovu pistoli. Takto vybavený nejprve prozkoumává kóje ve sklepě a v jedné z nich se rozhodne zůstat. Následující dny se Alex vydává na průzkumné cesty do prázdných bytů, které museli Židé opustit a nechat

---

68 ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013.

69 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 165-166.

odemčené pro Němce. Pohybuje se po půdách jednotlivých domů, aby se zbytečně neukazoval na ulici. Chlapec si do svého úkrytu postupně přináší matraci, polštář s peřinou, jídlo, knihy a pár dalších věcí. Zároveň se vrací do jejich bytu pro svou bílou myš Snížka. Tam se také setkává s Grünovými, kteří se ukrývají v jejich společném bunkru. Alex zjišťuje, že sebrali všechno jídlo, které nahoře v bytě našli, a žádá je, aby mu vydali jeho díl. Oni však bez mrknutí oka popírají, že by cokoliv ukradli a odmítají mu dát jídlo: „*Můžeš zůstat tady s námi, nebo jít. Ale odnést si jídlo s sebou ti nedovolíme. (...) Byla by ho škoda, (...) Za den nebo dva tě stejně chytí a jídlo přijde nazmar.*“⁷⁰ Alex s nimi ale zůstat nemůže, nejen že z nich nemá dobrý pocit, ale hlavně má v paměti Baruchova slova: „*Čekej v čísle 78. Týden, měsíc, třeba i celý rok.*“⁷¹ Nakonec se tedy musí spokojit se třemi krabicemi sušeného mléka, suchary a sklenicí marmelády, což mu postačí jen na pár dní. Zároveň musí slíbit, že už se k bunkru nikdy nevrátí, aby Grünovi neprozradil.

Několik dní Alex přebývá ve svém sklepním úkrytu, ale po nečekané „návštěvě“ Němců, kteří se k němu naštěstí úzkou škvírou pod sutinami nedostanou, začíná přemýšlet o lepší skrýši. V domě se nachází zbytky pěti pater, přičemž do prvního podlaží Alex s ostatními dětmi vždy šplhal po rozbořeném schodišti, když sem dříve chodili na „dobrodružné výpravy“. Chlapec si uvědomuje, že kdyby vymyslel způsob, jak se dostat do dalších pater, mohl by si tam vybudovat bezpečný úkryt. Nakonec vymyslí důmyslný systém provazových žebříků, které je možné spustit i vytáhnout seshora i zdola, aby je nikdo nenašel. Podniká tedy výpravu pro provazy nebo alespoň pro něco jim podobného a svůj plán realizuje. Ve druhém patře najde prostornou skříň sloužící jako spíž, ve které se zabydlí. Zároveň má k dispozici i umyvadlo s tekoucí vodou a ve spíži malý větrací otvor, kterým může nepozorovaně sledovat, co se děje za zdí, která odděluje ghetto od zbytku města. A tak chlapec získává relativně bezpečné útočiště ve vybydleném ghettu, jakýsi ostrov v Ptačí ulici.

Alex každý den dalekohledem pozoruje život v ulici za zdí, vidá děti na cestě do školy a závidí jim. Zanedlouho si chlapec pamatuje mnoho tváří a jejich každodenní rituály. Ví, kdy otevírají jednotlivé obchody a kdy domovníci zametají chodníky před domy. Skrz okna protějšího domu se mu otevírá pohled do ordinace dobromyslně

---

70 ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 54.

71 ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 54.

vyhlížejího pana doktora, do dětského pokoje dívky píšící každý večer úkoly pod oknem nebo do bytu „bláznivé“ paní, která každý den leští parkety.

Jednoho dne, když se Alex vrací ze sousedního domu, objeví se na rozvalinách čísla 78 dva mladí muži z odboje a za nimi se vřítí německý voják. Když na ně namíří puškou a chystá se je zastřelit, Alex ani na okamžik nezaváhá, vytáhne otcovu pistoli, natáhne, zamíří a na Němce třikrát vystřelí. Ten padá mrtvý k zemi. Chlapcovi se dva muži zdají důvěryhodní, a tak jim ukáže svou skrýš. Druhý den jeden z nich odchází, aby se připojil k odboji. Druhý muž Henryk je zraněný a zůstává s Alexem. Když se Henrykovi přitíží, chlapec se rozhodne, že dojde pro pomoc. Poprvé tak podniká cestu za zeď, kam vede tajný průchod ze sklepa domu naproti továrně. Ten střeží domovník a vybírá poplatky za cestu tam i zpět. Oblečený jako polské školní děti jde Alex rovnou za doktorem, do jehož ordinace se už tolikrát díval z průduchu ve svém úkrytu. Vyloží doktorovi, co se stalo a prozradí mu, kde se ukrývá. Muž je překvapen chlapcovou samostatností a šikovností, dá mu najíst a ostříhá mu jeho přerostlé neupravené vlasy. Potom se spolu vydávají zpátky skrz sklepní průchod za Henrykem. Doktor Henryka ošetří a slíbí, že se za dva dny přijde na pacienta podívat. Svému slibu už ale bohužel nedostojí. Druhý den ráno Alex zahlédne ze své „pozorovatelný“, jak gestapo doktora odváží pryč, někdo ho udal.

Svou druhou výpravu na polskou stranu Alex podniká za pár týdnů, když jde kontaktovat pana Bolka, Poláka v odboji, se kterým se už předtím setkal v ghettu. Tehdy se domníval, že se jedná o zloděje, kterými se to v opuštěných bytech jen hemžilo. Bolek pomůže Henrykovi bezpečně projít na polskou stranu a Alexovi nabízí, že může zůstat u něj. Chlapcovi je muž sympatický a věří mu, ale jeho nabídku odmítne, protože musí čekat v domě číslo 78 na tatínka. A tak Alex opět zůstává ve své skrýši sám.

Během své druhé cesty za zeď se dá chlapec do řeči s dívkou, kterou vidá v protějším okně psát úkoly, a domlouvají se, že se za pár dní sejdou. Stasia s Alexem si padnou do oka a začínají se pravidelně scházet v parku na polské straně. Jednoho dne jí Alex odhalí tajemství o svém původu, načež mu dívka prozradí, že je také židovka. Cesty za zeď začínají být čím dál tím víc nebezpečné, protože jeden polský výrostek začíná tušit, odkud Alex přichází. Zároveň se bourá zeď a do vybydlených ulic ghetta se začínají stěhovat Poláci, chlapec tak zůstává uvězněný na svém „ostrově“. Se Stasiou už se nemohou vídat, ale dorozumívají se pomocí Morseovy abecedy. Do domu číslo 78

si začínají chodit hrát polské děti a Alex nemůže ze své skrýše téměř ani vystrčit nos. Jednoho dne ho přijde navštívit Stasia a oznamuje mu, že se druhý den s maminkou stěhují na venkov. Alex dívce vyznává lásku a domlouvají si schůzku v tomto domě na první Roš ha-šana⁷² po válce.

Od chvíle, kdy se Alex začal skrývat v rozbořeném domě v Ptačí ulici, uplynulo už skoro pět měsíců. Chlapec už přestává věřit, že si pro něj tatínek přijde, což si ale nepřipouští, protože by tak ztratil svou jedinou naději. Najednou však slyší někoho lézt oknem do jeho skrýše, běží se schovat do sklepa a poslouchá. Slyší dva mužské hlasy a s překvapením zjišťuje, že jeden z nich patří jeho tatínkovi. Vyleze ze svého úkrytu a před ním skutečně stojí tatínek, který už také nevěřil, že je jeho syn naživu.

2.3.2 Odborná interpretace

Když otevřeme knihu a začneme listovat vpřed, narazíme nejprve na předmluvu nesoucí titul *Představte si...*, v níž autor uvádí čtenáře do děje. Nejprve čtenáře vybízí, aby si představili, že jejich město obsadila armáda a část obyvatel uvěznila v některé z městských čtvrtí. Děti a dospívající, kterým je kniha primárně určena, jsou tak ve své fantazii přímo konfrontováni se situací, která tehdy nastala v mnoha městech a byla pro jejich tehdejší vrstevníky stejně nepochopitelná jako dnes pro ně. Následně autor vzpomíná na své vlastní dětství ve varšavském ghettu a vykresluje tak jeho prostředí i poměry, které tam panovaly. Zároveň vyzývá čtenáře, aby zbystrili pozornost a nezaměňovali autora za hrdinu knihy: „Alex, hrdina mého vyprávění...“.⁷³

Jak jsem již uvedla v předešlé kapitole, Orlev se snaží ve svých prózách vykreslit období druhé světové války a šoa realisticky, chlapeckýma očima, *Ostrov v Ptačí ulici* není výjimkou. Alex se ocitá ve strašné situaci, kterou si dnes dokážeme jen těžko představit, bojí se o svůj život i o život svých blízkých. Vlivem okolností se stává samostatným, což si sám uvědomuje a je na to právem hrdý, ale zároveň je stále chlapcem. Chlapcem, který se rád směje, čte dobrodružné příběhy a hraje si. Při svých výpravách za zeď se párkrát přidá k polským chlapcům a hraje s nimi fotbal, prožívá také svou první lásku ke Stasii, jež jeho city opětuje.

---

72 Svátek Roš ha-šana, židovský Nový rok, připadá na 1. a 2. den měsíce tirši, což v gregoriánském kalendáři přibližně odpovídá období září a října. Je nazýván také Dnem soudu.

<https://temata.rozhlas.cz/zide-oslavi-dvoudenni-svatek-ros-ha-sana-novy-rok-8112611>

73 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 167.

Ostrov v Ptačí ulici tedy není obrazem hrůz a zvěrstev, které byly na Židech, a nejen na nich, za druhé světové války páchány. Je to příběh chlapce, který na pozadí těchto událostí žije svůj život, jak nejlépe to jde, stejně jako ostatní Židé a lidé obecně. *I v mezních situacích a pod tlakem se lidé stejně smějí, stejně se hádají a stejně vedou život, který se podobá tomu, jaký vedli předtím. Je možné, že pod tlakem se hádají trochu víc než v dobách míru, ale ten život se zase tolik nezmění, a tohle platí i o dětech i o dospělých. Nestane se, že by někde zemřeli jen tak na místě jenom kvůli tomu, že je válka. Zemřou, když je někdo zabije, ale jinak žijí a vedou normální život.*⁷⁴

Hlavní hrdina románu uvízl v židovském ghettu podobně jako *Robinson Crusoe* na ostrově. Jak autor sám uvádí, právě tento román Daniela Defoea ho inspiroval k napsání *Ostrova v Ptačí ulici*. Stejně jako Robinson i Alex čeká na záchranu, v tomto případě na tatínka. Tento motiv čekání na otce je v podstatě autobiografický, jelikož i Uri Orlev s bratrem čekali na otce a setkali se až několik let po válce, bohužel toto shledání nebylo tak šťastné a vřelé jako v případě Alexe.⁷⁵ Hrdina knihy se snaží přežít a učí se, jak se postarat sám o sebe. Společnost mu nedělá Pátek, ale bílá myška Snížek, s níž si povídá a předčítá jí z oblíbených knížek. Tak jako Robinson prohledával vraky lodí, Alex prochází opuštěné byty a hledá věci potřebné k přežití. Ačkoliv chlapec se může ze svého „ostrova“ pohnout, okolní svět pro něj představuje nebezpečí, stejně jako pro Robinsona širé moře.

Defoeův dobrodružný román *Robinson Crusoe* se stal inspirací pro mnoho dalších autorů a vznikl tak nový typ moderního dobrodružného románu – tzv. robinsonáda.⁷⁶ Jak jsem již uvedla, *Ostrov v Ptačí ulici* byl rovněž inspirován právě tímto dílem a skutečně se v něm objevují mnohé podobné motivy, jež jsem zmínila výše. Nicméně je důležité zaměřit se také na to, v čem se tyto dvě prózy liší. V první řadě je třeba zmínit, že Defoeův román byl původně cílen dospělým čtenářům, zatímco Orlevovo dílo je intencionální literaturou pro děti a mládež. Další odlišností je vypravěč, u Robinsona se setkáváme s autorským vševědoucím vypravěčem v er-formě, kdežto s příběhem Alexe nás seznamuje vypravěč přímý v ich-formě, kterým je sám hlavní hrdina vyprávění.⁷⁷

Co se týče žánru, mohlo by se na první pohled zdát, že Orlevův *Ostrov v Ptačí ulici*

74 ORLEV, Uri. Interview. In: *Mozaika*. Radio, ČRo Vltava, 3. června 2013. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/uri-orlev-o-sve-knize-ostrov-v-ptaci-ulici-5145024>

75 Uri Orlev *Ostrov v Ptačí ulici*. In: *Youtube* [online]. 10.06.2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bYvQ14Otfk&list=WL>. Kanál uživatele Deník KNIHY.

76 MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 120.

77 Tento vypravěč se liší od vypravěče v předmluvě díla, kde je jím sám autor.

je též dobrodružným románem, avšak struktura textu tomuto žánru zcela neodpovídá. Lederbuchová k dobrodružné próze uvádí: *Poetika je dána úspěšným a kladným hrdinou a exotickým prostředím (...) Zvláštnost může být dána i tím, co se vymyká všednosti, obvyklosti životních situací (přírodní katastrofy, ohrožení života, zločin). Kompozice zdůrazňuje dějové složky, akčnost syžetu, hrdina se ocitá v nebezpečných situacích, překonává ohrožení, a vítězí svou silou fyzickou, intelektem i mravností.*⁷⁸

V případě *Ostrova v Ptačí ulici* lze s vyřčeným souhlasit jen částečně. Alex, hlavní hrdina příběhu, se bezesporu ocitá v naprosto neobvyklé životní situaci, kdy musí sám odloučen od rodiny a blízkých bojovat o přežití. Nejen že si musí teprve jedenáctiletý chlapec sám obstarat jídlo a další nezbytné věci, ale zároveň musí čelit všudypřítomnému nebezpečí odhalení německými vojáky či polskými udavači. Přežít se chlapci daří díky jeho důvtipu, šikovnosti, otcovu výcviku a naději, že si pro něj tatínek přijde. Autor udržuje čtenářovo napětí od začátku knihy až k jejímu úplnému konci, nicméně k budování napětí využívá jiných prostředků než v akčním syžetu. V textu se sice objevují i popisy vypjatých okamžiků, ale zdaleka nepřevažují. Vzhledem k tomu, že vypravěčem je Alex skrývající se na svém „ostrově“, jenž přichází do kontaktu s jinými postavami jen zřídka, neobjevuje se v textu moc dialogů. Naopak je čtenář konfrontován s každodenními chlapcovými úvahami a myšlenkami. Dalším prostředkem, jímž se Orlevovi daří budit v čtenáři zvědavost, jsou názvy kapitol. Ty naznačují, s čím se bude muset hrdina příběhu vypořádat v následujících okamžicích. *Díky těmto vodítkům se tak malý čtenář bude těšit na další kus dobrodružství, ještě než v ději přijde, a knihu nebude chtít vůbec odložit.*⁷⁹ Určité napětí ve čtenáři přetrvává i po dočtení knihy, jelikož autor děj zcela neuzavírá. Nabízejí se tak otázky o osudech postav, které celému příběhu dodávají na hloubce.⁸⁰

K žánru dobrodružného románu se vyjadřuje také Mocná: *Společenský kontext zápletky, introspektivní rozměr vyprávění, psychologická motivace zápletky a její intelektuální reflexe z hlediska postavy jsou v dobrodružném románu vedlejší.*⁸¹ S tímto výrokem v případě příběhu Alexe souhlasit nelze, neboť právě tyto aspekty jsou v Orlevově díle podstatné. Do společenského kontextu je čtenář uveden už v autorově

78 LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H & H, 2002, s. 68-69.

79 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: Ostrov v Ptačí ulici. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38899/orlev-uri-ostrov-v-ptaci-ulici>

80 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: Ostrov v Ptačí ulici. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38899/orlev-uri-ostrov-v-ptaci-ulici>

81 MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 118.

předmluvě a hluboce jej vnímá v celém textu i přes to, že není dále explicitně zmiňován. Introspektivní a psychologický rozměr je dán už typem vypravěče a jeho každodenními úvahami, které jsem již zmiňovala.

Z uvedeného lze tedy snadno vyvodit, že ačkoliv Orlevova próza *Ostrov v Ptačí ulici* beze sporu nese některé znaky dobrodružného románu, konkrétně napětí, kladného hrdinu bojujícího o život, neobvyklou životní situaci, o tento žánr jako takový se nejedná. Jak vyplývá z předešlého a jak uvádí Urbanová, text náleží ke společenské próze, jež zobrazuje sociální životní problémy a nese *znaky ontologicko-gnoseologické*.⁸²

Čtenář díky skvěle budovanému napětí prožívá dobrodružství spolu s dětským hrdinou, ale zároveň se dovídá mnoho informací o historických faktech, ty *nejsou podávána izolovaně, ale situačně, tím je násobena účinnost a vede k pochopení důsledků*.⁸³ Dítě či dospívající získává ucelenější obraz o období druhé světové války, nemá tak v hlavě už jen letopočty, válečné konflikty a utrpení v koncentračních táborech, ale i radosti a strasti každodenního života tehdejší doby. Prostřednictvím Alexova vyprávění si čtenář uvědomuje, že nebezpečí Židům nehrozilo jen ze strany Němců, mnohem nebezpečnější mohli mnohdy být polští udavači či samotní Židé snažící se zachránit svůj vlastní život. K tomuto se vyjadřuje i Urbanová: *Autorovo zobrazování vztahů za šoa – holokaustu představuje krajní životní situace a deformace, kde je těžké pojmenovat, kdo všechno jsou „oni“: Němci? Poláci? Vojáci? Cizí civilisté? Zlí lidé?*⁸⁴

2.4 Běž, chlapče, běž (U. Orlev)

Kniha *Běž, chlapče, běž*,⁸⁵ hebrejsky *Ruc jeled, ruc*, vyšla v Izraeli v roce 2003. Do češtiny byla přeložena Lenkou Bukovskou a následně vydána nakladatelstvím Práh v roce 2014. Podle knihy byl natočen i stejnojmenný německo-francouzsko-polský film, který režíroval Pepe Danquart.⁸⁶ Právě plakát tohoto filmu se dostal i na obal českého vydání knihy.

---

82 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 167.

83 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 167.

84 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 168.

85 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014.

86 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 166.

Knih je vyprávěním o židovském chlapci, který přežívá válku na útěku, nechává se najímat na práci, ale nikde nezůstane dlouho. Pomalu zapomíná, kým je, respektive kým byl, než se začal skrývat. Uri Orlev při psaní *Běž, chlapče, běž* vycházel ze skutečného příběhu Jorama Friedmana, který přežil holokaust.⁸⁷

2.4.1 Převyprávění děje

Děj se začíná odehrávat ve varšavském židovském ghettu, kam byl osmiletý Srulik, hrdina knihy, odsunut spolu se svými rodiči a třemi sourozenci z rodné vsi Blonie. Hned v první kapitole se dozvídáme, že Srulikova rodina se pokusila z ghetta uprchnout, ale nepodařilo se jim to. Jen tatínek utekl a od té doby o něm nemají žádné zprávy.

Srulik s maminkou chodí hledat jídlo do popelnic, jelikož potravinové lístky, které dostávají, pro celou rodinu nestačí. Chlapec se noří mezi odpadky a maminka čeká venku, aby od něj odebrala nalezené jídlo. Jednou, když chce chlapec mamince podat z popelnice košík s „úlovky“, zjišťuje, že maminka je pryč. Srulik by se chtěl vrátit domů, ale nepamatuje si cestu ani adresu. Přidá se tedy k partě osiřelých kluků, kteří kradou v obchodech a skladech, berou jídlo a jiné zboží, jež následně prodají nebo vymění.

Když začnou Němci s pomocí židovské policie na ulici náhodně chytat lidi k transportu, chlapci se dávají na útěk z ghetta. Srulikovi se podaří schovat ve voze mezi odpadky, sedlák si chlapce všimne, ale neprozradí ho. Nakonec chlapce vysazuje za městem, kde na břehu potoka sedí skupina židovských dětí, ke kterým se Srulik přidává. Společně kradou ze zahrad a sadů úrodu nebo z dvorků oblečení, malá zvířata a další potraviny. Jednoho rána chlapce probudí střelba a křik, okamžitě se dává na útěk lesem, kde přespávali. Běží, jak nejrychleji může, po chvíli se zastaví a uvědomuje si, že zůstal sám. Vrací se na místo, kde předešlý večer s dětmi hodovali. Nikdo jiný se tam však nevrátí.

Srulik zůstává pár dní u potoka a přespává na stromě, když mu dojdou zásoby, rozhodne se jít do vesnice k Polákům. *K těm Polákům, u kterých člověk zaklepe na dveře, a oni se na nic neptají a dají mu najíst.*⁸⁸ Přejde k první chalupě a zaklepe, otevře selka a bez vyptávání ho pozve dál a dá mu najíst. Když přijde domů sedlák, nabídne chlapci práci, zavede ho do kůlny, zadá mu úkol a zamkne ho tam. V tu chvíli Srulikovi dochází,

87 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

88 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 39.

že ho muž podvedl a určitě ho půjde nahlásit, naštěstí příběhne selka a pustí ho ven. „*Běž, chlapče,*“ řekla mu, „*běž!*“⁸⁹ Vrací se do lesa, kde se najednou cítí v bezpečí, jako nikdy předtím. V lese žije několik týdnů, trhá lesní plody a občas se mu podaří ulovit nějaké malé zvíře. V lese ho najde myslivec, jenž mu nabídne práci u své sestry. Chlapec je ve službě spokojený, chodí pást s krávy a ovce. Na pastvě se seznámí s dívkou, jež ho naučí chytat malé ptáčky do smyčky z pramínku vlasů a rozdělat oheň pomocí zvětšovacího sklíčka.

Když jednoho večera přijedou na statek němečtí vojáci a ptají se na židovského chlapce, o kterém se ve vesnici povídá. Srulik nečeká a dá se na útěk, jeden z vojáků ho ale zahlédne a vydává se za ním. Chlapec vběhne do pole, plazí se porostem, najednou narazí na muže, jenž se také skrývá. Muž ho nevěřicně oslovuje jménem a Srulik pozná svého tatínka, ve strhané vyzáblé tváři porostlé šedivým strništěm téměř není možné poznat onoho siláka, jímž jeho tatínek býval. Muž ve spěchu dává synovi pokyny: „*Sruliku, není čas. Chci, aby sis zapamatoval, co ti teď řeknu. Musíš zůstat naživu, musíš! Najdi někoho, kdo tě naučí, jak se chovat mezi góji, křížovat se, modlit se (...)* Vždycky běž za chudými. Ti jsou spíš ochotní pomáhat. A nikdy se nekoupej v řece s polskými kluky. (...) A teď to ze všeho nejdůležitější, Sruliku, zapomeň svoje jméno. Vymaž si ho z paměti. (...) Od téhle chvíle budeš Jurek Staniak. (...) Ale i kdybys na všechno zapomněl, dokonce i na mě a na maminku, nikdy nezapomeň na to, že jsi Žid.“⁹⁰ Potom se dává na útěk, aby odlákal pozornost Němců, chlapec pomalu napočítá do deseti, jak mu tatínek poradil, a co nejrychleji utíká do lesa.

Les se Srulikovi, opět stává útočištěm. S blížící se zimou je venku čím dál tím chladněji, Srulik proto ukradne ve vsi kabát, zkrátí si rukávy a uříznuté části si omotá kolem nohou místo bot. Začíná padat sníh a mrznout, Srulik z posledních sil dojde do vesnice, zaklepe na dveře jednoho ze stavení a vyčerpáním omdlívá. Když se probudí, leží ve světnici a pečuje o něj krásná žena. Vydrhne ho, namaže mastí proti svrabu, obleče do čistého a uloží k peci. Žena se o něj stará několik týdnů, na krk mu pověsí křížek s madonkou a učí ho křesťanským zvykům. Žena Srulikovi prozradí, že její muž a syn jsou u partyzánů, její dceru Němci oběsili v lese a ji samotnou pravděpodobně hlídají. Proto u ní nemůže zůstat napořád. Každý den vypráví chlapci příběh, který si má zapamatovat.

---

89 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 42.

90 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 64-65.

Příběh o tom, jak rodiče zemřeli a jeho se ujali vesničané. Kdyby se ho někdo ptal, má odpovědět tak, jako by byl tento příběh pravdivý. Za nějaký čas je Srulik, teď už Jurek, připraven hledat si službu.

Jurek, znalý křesťanských zvyků, se vydává na cestu za prací. Nejprve se nechá najmout u bohatého sedláka Wrubela, kde se k němu všichni chovají hezky, a dokonce se spřátelí s Frankem, mladším synem Wrubelových. Jedinou nevýhodou je, že sedlák každou neděli po návratu z hospody posilněn alkoholem zbije doma každého, kdo mu přijde do cesty. Druhý den se ale cítí provinile a za každou facku vyplácí chlapci jeden zlotý. Franek svého kamaráda bere za ostatními dětmi z vesnice a společně si hrají. Soutěží ve všem možném, v běhu Jurek dokonce porazí staršího chlapce. Ten je potupen a vyčkává, kdy bude mít příležitost pomstít se. Ta přichází, když chlapci soutěží, kdo dál dočůrá. Starší kluk přiskočí k Jurkovi a zvedne mu ruku, kterou si zakrýval přirození. „Židák!“ zavřískal. „Já to věděl! Já to věděl! Půjdeš se mnou. Němci už se na tebe těší!“⁹¹ Chlapec i se svým kamarádem utečou a doma vypoví, co se stalo. Pan Wrubel se na Jurka nejprve zlobí, protože je oklamal, ale nakonec dá za pravdu svým synům, že Jurek neměl na vybranou. Chlapec ale musí zmizet.

Dalším chleboďarcem se Jurkovi stává Józef Wapielnik s rodinou. Chlapec vodí krávy na pastvu a odpoledne si hraje se svým psem Azorem, který se jednoho dne objevil na statku a Jurek se ho ujal. U Wapielniků ale nezůstává dlouho, jelikož pan Józef je opilec a surovec a chlapce často bije. Nakonec na něj vytáhne bič a Jurek uteče i se svým psem.

Jurek opět přebývá v lese, kde přijde o svého psa Azora. Dva muži ho zastřelí, neboť ho pokousal vzteklý pes. Jurek se rozhodne znovu hledat službu. Po cestě zastaví projíždějící vůz a ptá se sedláka na práci, ten chlapce oklame a místo na svůj statek ho odveze na gestapo. Chlapci se ale po výslechu podaří utéct. V jiné vesnici se nechá najmout na práci. Sedlák jednoho dne jede na úřad pro razítko a Jurka vezme s sebou. Ten zjistí, že oním úřadem bylo gestapo, až když se ocitne na již známém dvoře. Důstojník chlapce hned pozná a zaskočenému sedlákovi vyplatí odměnu za jeho přivezení.

Důstojníkovi gestapa se Jurek zamlouvá. „...*Já vím, že jsi Žid, a vážně jsem tě chtěl zabít, ale neudělám to. Jsi mazaný a líbíš se mi.*“⁹² Dá chlapci čisté šaty i boty a nechá si ho u sebe ve službě. Chlapec se má na gestapu dobře, poprvé má vlastní pokoj a ve

91 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 81.

92 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 101.

chvilích volna si v kuchyni povídá s polskou kuchařkou, která mu vždy dá něco dobrého k jídlu. Po nějakém čase odveze důstojník Jurka ke své známé paní Hermannové do služby. V období žní dochází k tragické nehodě, kdy se Jurkovi dostane ruka do mlátičky. Je okamžitě převezen do nemocnice, doktor ho ale odmítne operovat kvůli židovskému původu. Jurek leží celou noc na chodbě, kde jej nalezne starší chirurg přebírající službu. Ten chlapce okamžitě operuje, ale ruku mu už nemůže zachránit a kvůli šířící se sněti ji musí nad loktem uříznout. Jurek se zotavuje, ale zjistí, že pro gestapo už nebude užitečný, proto mu paní Hermannová pomůže uprchnout.

Jurek se musí naučit vše zvládat jen s jednou rukou, učí se zavazovat tkaničky, běhat. Jednou ho po cestě zaskočí německý voják a chlapec ví, že nemá šanci utéct. Němec má za úkol najít židovského chlapce s jednou rukou a odvést ho na gestapo, ale rozhodne se, že Jurkovi raději pomůže. Schová ho v lesním bunkru a chodí chlapce navštěvovat, přičemž mu vždy přinese něco dobrého. Jednoho dne se Jurek vrátí z procházky lesem do bunkru, kde najde chléb, nové konzervy a zapalovač, chlapec pochopí, že už mladého Němce neuvidí. Po snědení zásob se opět vydává na cestu.

Němci Jurka neustále hledají, jednou se před nimi schová u krásné ženy, která už mu jednou pomohla. Zůstat u ní ale nemůže, němečtí vojáci vypálili celou vesnici za napomáhání partyzánům. Podruhé ho před pronásledovateli ukryje německý voják, kterého si Jurek nejprve splete se „svým“ vojákem. Ten ho převeze na druhý břeh řeky, kde ho ještě nikdo nezná. Chlapec dojde do vesnice a v jednom ze stavení se nechá najmout na práci. Sedlák ho nejprve pro jeho zmrzačení nechce přijmout, ale nakonec svolí, jelikož jeho mladší dcera Marina slíbí, že bude Jurkovi pomáhat. Jurek Marině na oplátku tajně nosí psaníčka od jejího milého Grzegorza, jehož jí otec zakázal vídat. Po čase se mladý pár rozhodne utéct a Jurka vzít s sebou. Na nádraží se ale objeví vojáci a odvádějí lidi na práci, Marina s Grzegorzem vyskočí z vlaku a chlapce ztratí. Z Jurka se opět stává tulák.

Chlapec zůstává sám, přespává na polích a příležitostně se nechává najmout na pár dní na práci. Při koupání v řece vidí, jak na nedaleký most připevňují Němci miny. Rozhodne se tedy zůstat u cesty a varovat každého, kdo by chtěl přes most. Zastaví sedláka, ten je mu vděčný, že mu zachránil život a jde varovat ruské vojáky, kteří přes most budou chtít přejít. Když Rusové přijedou, jeden z vojáků Saša se chlapce ujme. Jurkovi ruština připomíná polštinu a s vojákem si rozumí. Jednoho dne se ale musí rozloučit,

protože ruské vojsko táhne do Německa. Saša Jurka nechá na starost rodině své nastávající a odjíždí. Válka končí a do vsi přijdou povodně, voda zatopí celý statek, na kterém Jurek přebývá. Rodina tedy předává chlapce polským vojákům přicházejícím na pomoc, aby ho neměli na svědomí. Jurek se dostává do jiné vesnice, kde se nechává najmout na práci u rodiny Kowalských.

Chlapec s novou rodinou chodí každou neděli na mši do kostela a každý večer se modlí k Ježíši a Panně Marii. Kněz mu nabídne, aby se připojil ke skupině dětí, která bude brzy biřmována. Jurek se spolu s Tadm, synem Kowalských, připravují na biřmování. Jurek si pamatuje tatínkova slova, aby nikdy nezapomněl, že je Žid, a v hlavě mu stále zní otázka: *Je hřích být Žid?*⁹³

Jurek s Kowalskými zůstává celý rok, přátelí se s Tadm a má pocit, jako by našel novou rodinu. Jednoho dne přijede mladý muž, Žid, a chce Jurka adoptovat, chlapec však popře své židovství a adopci odmítne. Brzy přijíždějí další muži a scénář se opakuje. Nakonec pro chlapce přijedou z židovského sirotčince a odvezou ho. Nejprve se chlapec brání, dokonce uteče ke Kowalským, ale nakonec v sirotčinci zůstává. Přichází za ním paní Rappaportová. Ta se s chlapcem vydává do jeho rodné vsi Blonie, aby zjistil, co se stalo s jeho rodinou a jak zní jeho pravé jméno, jež už dávno zapomněl. Dozvídá se, že jeho nejstarší sestra Feige je naživu, ale odjela neznámo kam.

Jurek vystuduje matematiku na univerzitě a později emigruje do Izraele, kde se setká se svou sestrou a její rodinou, a ožení se. Stává se vychovatelem a učitelem matematiky.

2.4.2 Odborná interpretace

Jak jsem již zmínila, autor při psaní této knihy vycházel ze skutečného příběhu Jorama Friedmana, který stejně jako Uri Orlev prožil své dětství v období holokaustu. Tuto skutečnost se čtenář dozvídá ale až v doslovu: *Během prvních let svého pobytu v Izraeli několikrát vyprávěl o tom, co jako chlapec prožil, lidé mu však nevěřili. Několik let po jomkipurské válce navštívil školu, kde Joram učil, válečný veterán, který přišel o ruku i obě nohy, a hovořil o svém zranění i o tom, jak se léčil. Po jeho návštěvě se Joram rozhodl vyprávět svůj příběh znovu. Tentokrát ho čekalo překvapení. Po celou dobu, co hovořil, vládlo v sále hluboké ticho. Obecenstvo poslouchalo se zatajeným dechem*

---

93 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 159.

*a bylo dojata až k slzám. A já zrovna tak.*⁹⁴ Příběh, jenž se do té chvíle jevil jako neuvěřitelný, troufám si říct až přehnaný,⁹⁵ tak dostává *punc věrohodnosti*.⁹⁶

V knize převládá autorský vypravěč, ten se však v některých místech střídá s vypravěčem personálním v er-formě. V těchto momentech je na události nahlíženo očima chlapeckýma, očima Srulikovýma. Setkáváme se i s vnitřní perspektivou, jež dodává vyprávění na autentičnosti. Čtenář je konfrontován s chlapcovými pocity a otázkami, které se mu honí v hlavě: *Jurek měl strach vrátit se do lesa. Co bude dělat? Jak se schová?*⁹⁷ V případě těchto otázek se jedná o polopřímou řeč ve funkci vnitřního monologu. Dochází tak ke stírání hranice mezi pásmem vypravěč a postav. Personální vypravěč neboli reflektor se nejvíce projevuje v závěru knihy, kdy hlavní hrdina znovuobjevuje svou ztracenou identitu a vracejí se mu „zakázané“ vzpomínky.

U předchozího titulu jsem se zabývala otázkou žánru a došla k závěru, že se jedná o dobrodružně laděnou společenskou prózu. Urbanová i v tomto případě uvádí, že kniha spadá do společenské prózy.⁹⁸ S tímto názorem se ztotožňuji. Srulik se ocitá v naprosto nestandardní životní situaci, kdy musí bojovat o svůj život. Na rozdíl od Alexe (*Ostrov v Ptačí ulici*), který promýšlel každý svůj krok, analyzoval situaci a přemýšlel nad důsledky svého jednání, je Srulik spíše unášen proudem událostí, kterým se snaží přizpůsobit. To, co ho drží při životě, není jeho důvtip či naděje, že se shledá se svými blízkými, ale „pouhý“ pud sebezáchovy.⁹⁹ Lze se však domnívat, že tento fakt je dán za prvé dvouletým věkovým rozdílem obou hrdinů, který je v tomto období života velmi znatelný. Za druhé mírou jisté připravenosti a prostředím, ve kterém se chlapci pohybují. Zatímco Alex se ukrývá na jemu známém místě a pod vedením otce absolvoval jakýsi základní výcvik pro přežití v ghettu, Srulik je nezkušený chlapec, jenž se ocitá v neznámém prostředí vystaven nebezpečí, které může přijít odkudkoliv a kdykoliv. Obě prózy ale bezesporu ukazují, *jak člověk bez ohledu na věk dovede vyvinout neuvěřitelnou*

---

94 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014179.

95 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

96 ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útoky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (At' žije republika a *Běž, chlapče, běž*). In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 94.

97 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014111.

98 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 167.

99 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 172.

*odvahu a vnitřní sílu k tomu, aby přežil.*¹⁰⁰

Vrátím-li se ještě k otázce žánru a komparaci obou Orlevových próz, musím zmínit také rozdíly v jejich kompozici. Zatímco v *Ostrově v Ptačí ulici* se objevuje jen minimum dialogů a syžet není příliš dějový, v případě titulu *Běž, chlapče, běž* je tomu jinak. Děj se posouvá téměř každým dalším slovem, neustále se něco děje a hlavní protagonista je, jak napovídá už samotný název, neustále v běhu. Dialogů je v knize podstatně více, Srulik je každou chvíli s někým konfrontován, ale jen s málokým se stihne sblížit a nakonec pokaždé stejně zůstává sám,¹⁰¹ protože musí utíkat „před svým židovstvím“. Zatímco *Ostrov v Ptačí ulici* je opatřen poměrně dlouhým úvodem, v knize *Běž, chlapče, běž* je čtenář ihned vtažen do děje bez jakéhokoliv vysvětlování okolností. Tato próza, stejně jako *Ostrov v Ptačí ulici*, nese některé znaky dobrodružného románu, a to především motiv mezní životní situace a dějovost, avšak *děj knihy je závažnější než u díla Ostrov v Ptačí ulici, zvláště pokud si čtenář uvědomí, že se dozvídá reálný příběh.*¹⁰² Právě tato závažnost příběhu a zároveň téma ztráty a znovuoživení identity překračuje nenáročnost žánru dobrodružné prózy. Dále bych zmínila, že zatímco Alex se před každodenní realitou šoa schovává v relativně bezpečném ghettu a je s ní konfrontován jen částečně, Srulik je jí vystaven neustále. S tím souvisí i motiv židovství...

V příběhu Alexe je otázka víry odsunuta do pozadí, v podstatě je v knize židovství zmíněno jen jako důvod pro perzekuci Židů. V knize *Běž, chlapče, běž* je tento motiv o poznání silnější, prolíná celý příběh a v závěru vystupuje na povrch ještě výrazněji. Srulik zpočátku popírá svůj židovský původ jen z důvodu bezpečí, postupně se ale začíná ztotožňovat se svou novou identitou Jurka Staniaka. Zapomíná své pravé jméno i jména svých rodičů a sourozenců, ve chvílích nebezpečí a beznaděje se modlí k Ježíši a Panně Marii svíraje v dlaní křížek a madonku, jež mu darovala „krásná žena“. K této přeměně dochází postupně, což se odráží i v textu. *Jeho pravá identita mizí nenápadně, stejně jako jméno Srulik z řádků knihy. Autor ho nejdříve sveřepě používá ve všech popisích, postupem času si však už čtenář ani nevzpomene, jak se Jurek na začátku jmenoval.*¹⁰³

---

100 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 166.

101 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-29]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

102 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-29]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

103 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-29]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

Ke svému židovskému původu už se nechce hlásit ani po válce, dokonce je biřmován spolu s dětmi katolíků. V hlavě mu však neustále zní tatínkova poslední slova: „...*nikdy nezapomeň na to, že jsi Žid.*“¹⁰⁴ a trápí ho otázka: *Je to hřích být Žid? Přijde kvůli tomu do pekla?*¹⁰⁵ V knize jsou dva momenty, kde je poukázáno na blízkost obou náboženství – židovství a křesťanství. Když musí Jurek odejít od Wrubelových, protože byl odhalen jeho židovský původ, pan Wrubel chlapci přeje, aby ho Ježíš ochraňoval. Na to reaguje jeden z jeho synů: „*Proč by ho neměl ochraňovat, (...) vždyť to byl taky Žid.*“¹⁰⁶ Druhé místo je téměř na konci knihy, Jurek se přijde rozloučit s Kowalskými a hospodář pronese větu: „*Všichni máme stejného Boha.*“¹⁰⁷ Jak uvádí Urbanová, *obě církve se mohou podle Orleva propojit a v duchu spojení Starého a Nového zákona by mohlo dojít ke vzájemnému soužití.*¹⁰⁸

Jak jsem již naznačila v interpretaci *Ostrova v Ptačí ulici*, rozdělení Němec – nepřítel, Žid, Polák – přítel, je poněkud černobílé a nevypovídající o skutečnosti.¹⁰⁹ Jako ve všech dobách, i za druhé světové války byli lidé různí, žili tu lidé, kteří ctíli určité morální hodnoty, dále lidé, kteří se nechali snadno ovlivnit davem, či lidé krutí bez svědomí. Nejen že je složité, ne-li nemožné, rozdělit lidi na ty dobré a špatné, ale především není možné je takto dělit podle národnosti, barvy pleti či vyznání. Srulik se na své cestě setkává s Poláky ochotnými mu pomoci i přes jeho židovský původ, ale i těmi krutými, kteří ho udají, a polským lékařem, jenž ho odmítne ošetřit. Potkává ale také Němce, kteří ho nezatkou, a dokonce chlapce schovají. Nejprve Jurka zaměstná příslušník gestapa, který dokáže ocenit chlapcovu šikovnost, avšak po ztrátě končetiny už je pro něj bezcenný. K útěku chlapci pomůže selka německého původu, pro kterou pracoval a byla s ním spokojená. Na útěku se Jurek střetne s německým vojákem Wernerem, který má zřejmě dobré srdce. Ačkoliv si je vědom, že chlapec je právě tím, koho má najít a zatknout, neudělá to a raději Jurka schová v bunkru a postará se o něj. *Jeho společník smutně pokýval hlavou. „Válka,“ řekl a utrousil nějakou nadávku. „Mám za úkol chytit světlovlasého židovského kluka bez*

---

104 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 65.

105 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 158.

106 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 82.

107 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž.* Praha: Práh, 2014, s. 175.

108 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989.* Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 171.

109 ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (Ať žije republika a Běž, chlapče, běž).* In: ČEŇKOVÁ, Jana. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice.* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 95.

ruky. Co je světlolvasý židovský kluk bez ruky? Kluk. A co jsem já? Voják. ¹¹⁰

Zatímco *Ostrov v Ptačí ulici* byl dobrodružnou četbou pro děti a mládež, kniha *Běž, chlapče, běž*, byť je primárně také intencionální prózou, je surovější, vážnější a dle mého názoru vhodnější pro starší čtenáře, troufám si říct, že i pro dospělé. Dětskému čtenáři se otevře jemu vzdálené válečné téma a prostřednictvím napínavě zpracovaného příběhu pochopí některé aspekty této tragické doby.¹¹¹ Zřejmě však neodhalí onen téměř filozofický problém, jehož se zde autor dotýká a který zmiňuje Urbanová. *Kde mizí bolestivé hranice a my nerozlišujeme, kdo a kdy je větší obětí. Co by ještě mohl Srulik ztratit mimo svůj život? Lze obnovit něco, co je už ve skutečnosti navždy ztracené a zničené?*¹¹²

2.5 Transport za věčnost (F. Tichý)

*Transport za věčnost*¹¹³ byl vydán v roce 2017 pražským nakladatelstvím Baobab, které se zaměřuje právě na knihy pro děti a mládež. Autorem monochromních lavírovaných ilustrací, jež skvěle doplňují Tichého text, je ilustrátor, grafik a výtvarník Stanislav Setinský.

Titul získal ocenění Magnesia Litera 2018 v kategorii knih pro děti a mládež, v témže roce byl také nominován na literární cenu Zlatá stuha.

Kniha je vyprávěním Honzy Kratochvíla – chlapce, který dokazuje, že ryzí přátelství může vzniknout a existovat i v těch nejtěžších dobách. Některé postavy a jejich příběhy, které se v knize objevují, jsou inspirovány osudy skutečných osob tehdy žijících.

2.5.1 Převyprávění děje

Příběh se začíná odehrávat v Praze v květnu roku 1940. Dvanáctiletý Honza Kratochvíl je hned v první kapitole svědkem zatčení svého otce Josefa Kratochvíla za odbojovou činnost. Celou rodinou tato událost otřese a Honza cítí povinnost se „vzmužit“ a být oporou své matce a mladší sestře, ačkoliv jeho samotného naplňuje strach o otce

---

110 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 116.

111 SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: *Běž, chlapče, běž*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-30]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>

112 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 172.

113 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017.

a jeho blízké. V nelehké situaci mu pomáhají tři nejlepší kamarádi Matouš Bičák, Jakub Popper a Petr Ginz.

Chlapci navštěvují gymnázium a po vyučování se scházejí ve Stromovce, pomáhají si vzájemně s úkoly a píší školní časopis. V červnu se Jakub s Petrem dozvídají, že pro svůj židovský původ v následujícím školním roce již nebudou smět navštěvovat gymnázium. Chlapci se však scházejí dále, ačkoliv to přes zákazy vyplývající z norimberských zákonů není snadné.

Josef Kratochvíl je v létě převezen do malé pevnosti v Terezíně, kam ho Honza spolu s maminkou jedou navštívit. Chlapec je zděšen otcovou proměnou, dříve statný muž je vyhublý, prošedivělý a na odhalených částech těla jsou zřetelné známky četných ran. V této chvíli se otec se synem vidí naposledy. Honzova matka ho navštíví ještě ve věznici v Mnichově. Roku 1943 je odsouzen k trestu smrti a následně popraven, se svými blízkými se loučí v dopise.

V říjnu 1941 je majetek Jakobovy rodiny arizován. Rodiče i sourozenci jsou zatčeni gestapem a Jakub dostává předvolání k transportu do Polska. Noc před nástupem do transportu zůstává u Honzy a ráno se loučí se svými kamarády. V prosinci téhož roku je Petr povolán k transportu do Terezína. Honza chce svému kamarádovi pomoci, a tak se rozhodne ho ukrýt u svých prarodičů na venkově. Petr tam však zůstává jen několik dní, nakonec se vrací do Prahy a nastupuje do transportu, aby neohrozil své blízké.

Po tom, co se Honza s Matoušem od odbojářů doslechnou o plánovaném vyhlazení Židů, rozhodnou se pomoci Petrovi utéct z Terezína. V létě roku 1943 se Honza nepozorovaně připojí k terezínským vězňům při práci před hradbami pevnosti. Setká se s Petrem a vyloží mu plán útěku, ten však utéct odmítne. Honza se proto rozhodne zůstat v Terezíně s ním.

Honza se tak připojuje k chlapcům v Domově 1, kde pod dohledem Valtera Eisingera řečeného Prcka funguje chlapecká samospráva. Honza se seznamuje se životem v ghettu, účastní se tajného vyučování na půdě bývalé školy a zapojuje se do tvorby časopisu Vedem, který Petr vydává každý týden. Seznamuje se také s dalšími Petrovými kamarády.

Ještě v listopadu téhož roku je Petr zařazen do transportu do Osvětimi. Honza se chce večer před transportem se svým kamarádem rozloučit, ale nenachází slov. Nakonec

promluví Petr, který jako by již dopředu věděl, co ho čeká. Přitiskne si Honzovu ruku k srdci, mluví klidně a vyrovnaně: „*Neboj se, Honzo. Já už taky nemám strach. (...) Cítíš, že jsme? Ted'... ted'... ted'. To je skutečnost. Všechno ostatní je jen taková hra – na Petra, Honzu, Židy a Němce, bolest a radost... Sen před probuzením.*“¹¹⁴

Několik dní po deportování kamaráda do Osvětimi Honza za pomoci Petrovy sestry Evy a strýce Emila utíká z ghetta. Cítí se jako zbabělec, chtěl by ostatním klukům pomoci, ale neví jak. Kurt, Petrův kamarád, s ním ale nesouhlasí: „*Jendo, tys nám ale už pomohl. (...) Vrátils nám naději, že patříme mezi ostatní lidi... že existuje odvaha a kamarádství. Nevím, kdo z nás by dokázal to, co ty. (...) Musíš odejít. Tvoje cesta vede ven a bylo by sobecký chtít tady za každou cenu zůstat. Kdo jiný by o nás řekl lidem?*“¹¹⁵

Po válce se Honza potká s Jakubem, který se vrátil z koncentračního tábora.

„*Neměj strach,*“ promluvil konečně tiše Jakub. „*Bůh ví, co dělá.*“

A já to najednou pochopil. I to, co chtěl Petr říct tehdy poslední noc před transportem. Všechna ta krása, radost, přátelství, okamžiky štěstí, plnost bytí, které z nás ty strašné okolnosti, strach a nejistota vyždímaly, nemohly přece skončit něčím tak pomíjivým, jako je smrt.

*Tím, že nám naši kati ukradli minulost a zničili budoucnost, kde jedině záblesk přítomné chvíle se stal skutečností, stal se každý z těch okamžiků součástí věčnosti. A smrt bránou k nesmrtelnosti, cestou i za samu věčnost.*¹¹⁶

2.5.2 Odborná interpretace

Text Františka Tichého zachycuje období mezi léty 1940–1943. Čtenář se seznamuje s událostmi a obrazem společnosti za Protektorátu Čechy a Morava. Kniha je rozdělena na jednotlivé části, ty jsou od sebe vždy odděleny jedním listem s nadpisem na jedné straně a úryvkem ze Starého zákona na straně druhé. Děj v prvních dvou částech knihy se odehrává převážně v Praze, a to především v Holešovicích. Výjimkou je osmá kapitola – návštěva Honzova otce v Terezíně, a dvanáctá kapitola – Petrův pobyt u Honzových prarodičů na venkově. Uprostřed knihy se nachází samostatná část *Memento*, ve které Kratochvílovým přichází dopis od otce, v němž se s nimi loučí. Toto psaní je

---

114 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 201.

115 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 207.

116 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 217.

kompilací několika textů, které skutečně Josef Jan Kratochvíl¹¹⁷ po rozsudku poslal své rodině. Tento moment je přirozeně velmi emotivní a pro Honzu zásadní, jeho otec se pro něj definitivně stává vzorem.¹¹⁸ Příběh ve třetí části je situovaný do terezínského ghetta. Následuje epilóg, v němž se už po skončení války v roce 1945 setkávají Honza s Jakubem.

Vypravěčem je hlavní postava knihy Honza Kratochvíl, který vzpomíná na chvíle, které v období dospívání prožil se svými kamarády. V próze se střídá prožívající já a vyprávějící já, které s časovou distancí reflektuje zobrazené události. O tomto časovém odstupu svědčí některé vypravěčovy poznámky, například v tomto úryvku: „*A víš aspoň, kde je zavřenej, že bysme ho šli odpoledne navštívit?*“ *zeptal se Matouš, ale já zakroutil hlavou. Tehdy mi ještě jeho otázka nepřipadala naivní.*¹¹⁹

Ačkoliv je postava Honzy Kratochvíla fiktivní, je velice autentická. Jenda je citlivý, empatický a občas impulsivní chlapec, jenž se nebojí projevit své emoce. Před kamarády přiznává, že má strach z předvolání na policejní stanici či z písemné práce. Zároveň se ale dokáže zachovat i velice statečně, aby byl oporou své rodině a svým přátelům. Zastane se přátel, soucítí s nimi a snaží se jim pomáhat i přes stupňující se represe. S Matoušem si například v jejich společnosti našívají na kabát židovskou hvězdu jako projev solidarity. Honzův charakter je ryzí, pro své blízké by udělal cokoli, s čímž souvisí i jeho časté pocity bezmoci. Ačkoliv by si moc přál pomoci svému otci a svým kamarádům, není to v jeho silách, což ho trápí. Postava Jendy Kratochvíla se v průběhu příběhu vyvíjí, což je dáno jednak přirozeným dospíváním z dvanáctiletého chlapce na patnáctiletého (v epilogu sedmnáctiletého) mladíka, ale také vším, čím si Honza prochází. V Terezíně na něj pozitivně působí přátelská a tvůrčí atmosféra na Domově 1, vliv na něj mají také ostatní chlapi Hanuš, Kurt, Jirka a jejich vychovatel Valter.¹²⁰ Po válce si Honza stále intenzivněji

117 Josef Jan Kratochvíl (1906–1943) byl autorův prastrýc – profesor na pražském gymnáziu. Na začátku protektorátu se zapojil do ilegální odbojové činnosti, za niž byl 15. května 1940 zatčen gestapem. Byl vězněn na Pankráci, v Terezíně, Mnichově a ve Stuttgartu, kde byl odsouzen a 31. srpna 1943 popraven. František Tichý do knihy zařadil úryvky z některých jeho dopisů, které po desetiletích našel na půdě.

TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 219 a 226.

118 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 138.

119 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 19.

120 Jedná se o postavy velkou měrou inspirované skutečnými chlapi z Domova 1 a jejich vychovatelem.

Hanuš Hachenburg (1929–1944) vyrůstal v pražském židovském sirotčinci a v roce 1942 deportován do Terezína. Tam se spřátelil s Petrem Ginzem a přispíval do časopisu Vedem svými básněmi, povídkami a polemikami. Později byl zařazen do transportu do Osvětimi. O jeho dalším osudu již nejsou zprávy.

Jiří Kurt Kotouč (1928–2008) pocházel z Brna a do Terezína byl transportován roku 1942. Jeho rodiče byli zatčeni a převezeni do Osvětimi, kde následně zemřeli. Kurt jako jeden z mála chlapců z Domova 1 holokaust přežil. Později se podílel na vydání knihy *Je mojí vlastní hradba ghett?*, která je souborem textů dětí vězněných v terezínském ghettu.

uvědomuje, že měl obrovské štěstí, když mohl poznat tak úžasné lidi, jakými byli Petr a další kamarádi z Terezína, a strávit s nimi nějaký čas, byť jen krátký.¹²¹

Do určité míry kontrastní s Honzou je postava Petra.¹²² Ten je oproti svému kamarádovi velice rozvážný a troufám si říct moudrý. Petr na rozdíl od Jendy pochopil, že není možné vzepřít se osudu, aniž by tím ohrozil své blízké. Veškerá úskalí tak přijímá s vyrovnaností a často reaguje rčením mej-fa-zu – „*To říkají Mandžuoové a prej to znamená – co se dá dělat? Oni jsou takový laxní a je jim všechno jedno.*“¹²³ To však neznamená, že by rezignoval a nečinně čekal na naplnění svého osudu, naopak. Petr je velice čínorodý, píše básně, povídky, vydává časopis Vedem a mimo jiné také maluje. Zároveň je, stejně jako Jenda, věrný kamarád, jenž dokáže semknout lidi dohromady a motivovat je k tvořivé práci.¹²⁴

Jak jsem již uvedla, mnoho postav v *Transportu za věčnost* je inspirováno konkrétními osobami, avšak příběh jako celek je fiktivní, což má své opodstatnění. Čtenář se seznamuje se skutečnými historickými fakty, proniká do prostředí terezínského ghetta a nasává atmosféru doby, to vše skrze poutavé vyprávění. Jak František Tichý sám uvádí, *nejlepší cestou, jak sdělit nesdělitelné, je příběh. Prostřednictvím příběhu se člověk může stát součástí oněch událostí.*¹²⁵ Autor do textu zařadil i několikrát autentické úryvky – dopisy Josefa Jana Kratochvíla, části povídek a článků Petra Ginze či básně Hanuše Hachenburgera. Ty v textu vždy vyznačil a odkázal na patřičné zdroje. Právě tyto úryvky

---

Jiří Brady (1928–2019) vyrůstal v Novém Městě na Moravě, dokud nebyl se svou sestrou roku 1942 deportován do Terezína. Díky své šikovnosti se v ghettu uplatnil jako instalatér, což mu v podstatě zachránilo život i v Osvětimi. Po válce emigroval do Kanady a zasadil se o vydání anglické verze knihy *Je mojí vlastní hradba ghett?*

Valter Eisinger (1913–1945) byl učitelem češtiny a němčiny na brněnském židovském gymnáziu. V Terezíně dostal na starost Domov 1, kde působil jako vychovatel. Zřídil zde spolu s chlapci samosprávu zvanou republika Škid, pojmenovanou podle tehdy populární ruské knihy. Přispíval do časopisu Vedem a snažil se, aby si chlapci osvojili určité morální a kulturní hodnoty. V roce 1944 byl transportován do Osvětimi a odtud do Sachsenhausenu. Byl zastřelen při pochodu smrti do Buchenwaldu.

TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 223-227.

121 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 135-136.

122 Petr Ginz (1928–1944) byl skutečný chlapec, jehož život skončil tragicky v plynové komoře v Osvětimi. Postava Petra v *Transportu za věčnost* je jím značně inspirována, avšak některé reálie byly z důvodu návaznosti děje upraveny. Petrem se budu zabývat v následující kapitole.

123 TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017, s. 67.

124 ŠUBRTOVÁ, Milena. Tichý, František: *Transport za věčnost*. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38717/tichy-frantisek-transport-za-vecnost>

125 FRANKOVÁ, Kristýna. František Tichý: *Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit*. *ČRo Vltava* [online]. 2018 [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzicky-m-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

dodávají příběhu na jeho autentičnosti, zvyšují naléhavost a závažnost textu. Kniha je také opatřena paratextovou částí, v níž se může čtenář najít více informací o jednotlivých postavách, autor zde zároveň za pomoci časové osy vysvětluje, které aspekty v příběhu byly autentické a které fiktivní. Příběh je tedy napsán tak, že se v něm snoubí estetická a didaktická funkce.¹²⁶

František Tichý se již dlouho zabývá tématem holokaustu a životem dětí v terezínském ghettu. Prvotním impulsem pro napsání *Transportu za věčnost* byl pro Tichého nález dopisů jeho prastrýce Josefa Jana Kratochvíla. Motivací byla také touha připomenout osudy chlapců z Terezína a dalších lidí žijících v době holokaustu. *Když těm lidem nedal život možnost doříct to, co chtěli, je potřeba, aby to někdo udělal za ně – aby to poselství někdo slyšel.*¹²⁷ Při psaní knihy si autor jako čtenáře představoval především své žáky. Těm budou hlavní postavy této prózy blízké, budou se s nimi moci ztotožnit a dle slov autora si uvědomit, že se liší pouze šťastnější dobou narození.¹²⁸ Jedná se tedy o intencionální literaturu určenou primárně dětem a mládeži. Intencionalita se však v závislosti na dynamickém vývoji hlavního protagonisty proměňuje.¹²⁹ Já se domnívám, že navzdory primární zaměřenosti na mládež má text potenciál najít si své čtenáře napříč všemi věkovými skupinami a obohatit je.

2.6 Princ se žlutou hvězdou (F. Tichý)

Tato kniha vyšla v roce 2014, na jejím vydání se podílelo nakladatelství GEUM a Gymnázium Přírodní škola ve spolupráci se sdružením Terezínská iniciativa, Památníkem Terezín, Židovským muzeem v Praze a muzeem Yad Vashem Museum v Jeruzalémě. Za grafickou podobou, sazbou a obálkou stojí Filip Mašek.

Kniha, jež nese podtitul *Život a podivuhodná putování Petra Ginze... z Prahy přes Terezín a Birkenau, do kosmu a dál*, získala v roce 2015 literární ocenění Zlatá stuha v kategorii literatura faktu pro děti a mládež.

---

126 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 138-139.

127 FRANKOVÁ, Kristýna. František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit. *ČRo Vltava* [online]. 2018 [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

128 TICHÝ, František. Interview. In: *Vizitka*. Radio, ČRo Vltava, 18. dubna 2018. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

129 URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 138.

Jak již napovídá podtitul a kategorie, v rámci které byl titul oceněn, *Princ se žlutou hvězdou*¹³⁰ mapuje život skutečného chlapce Petra Ginze, výtvarníka a spisovatele s nakažlivým úsměvem, jenž kolem sebe šířil dobrou náladu a svůj krátký život naplnil tak, jak se to mnohým lidem nepovede nikdy.

Fotografie Petra Ginze a jeho kresba v únoru 2003 obletěla celý svět. Havaroval totiž americký raketoplán, na jehož palubě byl i první izraelský kosmonaut. Ten si s sebou do kosmu vzal právě Petrovu kresbu jako upomínku na holokaust. Jednalo se o obraz, na němž chlapec zachytil pohled na Zemi z měsíčního povrchu. Parafrázi této Měsíční krajiny můžeme vidět na obálce knihy. Filip Mašek, autor obálky, zobrazil na měsíčním povrchu Petrovy stopy bosých nohou a vlaječku se znakem Republiky Škid (chlapeci tak nazvali svou samosprávu na Domově 1). Tyto symboly odkazují na přesah Petrova života a díla.¹³¹

Tichému se podařilo poutavě odvyprávět příběh mimořádného chlapce. Jak sám uvádí, chtěl, aby se kniha dobře četla, což se mu povedlo. Autor byl při psaní v kontaktu s několika pamětníky, již Petra znali. Na vydání knihy se významně podílela také Petrova sestra Chava Presburger, která Tichému předala mnoho informací a fotografií, jichž je kniha plná. Zároveň mu poskytla Petrův deník, který v roce 2003 našel neznámý člověk v domě v pražských Modřanech a předal jej Chavě. V knize najdeme úryvky jak z tohoto deníku, tak z časopisu Vedem, jež se podařilo ostatním chlapcům z Domova 1 zachránit.¹³²

2.6.1 Petr Ginz

Petr Ginz se narodil v Praze 1. února 1928 do smíšené rodiny. Jeho otec Otto byl Žid a matka Marie pocházela z nežidovské rodiny. Oba rodiče byli nadšení esperantisté, díky čemuž se také seznámili. Své děti – Petra a jeho o dva roky mladší sestru Evu – vedli ke sportu, četbě, kultuře, vzdělání. Petr byl v mnoha oblastech nadaný a také zvědavý chlapec. Prováděl různé fyzikální pokusy, vynalézal, zajímal se o historii, zeměpis,

130 TICHÝ, František. *Princ se žlutou hvězdou: Život a podivuhodná putování Petra Ginze*. Semily: GEUM, 2014.

131 Gymnázium Přírodní škola. O Petrovi. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-petrovi.html>

Gymnázium Přírodní škola. O nás. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-nas.html>

132 Gymnázium Přírodní škola. O Petrovi. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-petrovi.html>

TICHÝ, František. Interview. In: *Vizitka*. Radio, ČRo Vltava, 18. dubna 2018. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>

KUCHYŇOVÁ, Zdeňka. Princ se žlutou hvězdou Petr Ginz. *ČRo Radio Prague International* [online]. 2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/princ-se-zlutou-hvezdou-petr-ginz-8280621>

astronomii a další obory. Byl také vášnivý čtenář, rád četl „verneovky“, ty ho také inspirovaly k napsání románu *Návštěva z pravěku*, jež dokončil roku 1939 (ve svých jedenácti letech). Popisuje zde objevení pravěké příšery, ze které se nakonec „vyklube“ stroj sestavený diktátorem za účelem zotročení domorodých obyvatel a likvidace politicky nevyhovujících osob. Tento román však není jediným jeho dílem. Psal povídky, úvahy i básně a své texty také ilustroval.

V roce 1939 Petr nastoupil na Pokusnou diferenciální měšťanskou školu v Nuslích, jež se zaměřovala na rozvoj nadaných dětí. Téhož roku začaly v protektorátu platit Norimberské zákony, které postupně vyčleňovali Židy ze společnosti. S postupující válkou vcházely v platnost neustále nové vyhlášky a zákazy pro Židy, mezi nimi i vyloučení židovských dětí z veřejných škol roku 1940. Petr se tak musel po roce opět vrátit do židovské školy. Tyto události popisuje Petr ve svém deníku, který si pravidelně vedl. Zápisy v deníku byly na rozdíl od jeho beletristických děl psány velmi stručně a věcně.

V říjnu 1942 dostal Petr předvolání k transportu do Terezína. Tam byl zařazen do chlapeckého Domu 1, kde se spolu s dalšími hochy pod vedením Valtera Eisingera tajně učili, vydávali časopis *Vedem* a řídili vlastní samosprávu. Petr byl v Domově 1 jakýmsi tmelícím členem, neustále se snažil zapojit ostatní chlapce do tvorby časopisu, k čemuž mnohdy využil i „úplatky“ v podobě jídla příchozího v balíku z domova. Pobyt ve špatných podmínkách terezínského ghetta nijak negativně neovlivnil jeho přirozenou zvědavost, naopak. Petrův zájem o různé oblasti vědění se v Terezíně ještě prohluboval. Podnikal průzkumné cesty ghettem, z nichž následně sepsával reportáže.

V září 1944 byl Petr zařazen do transportu do polské Osvětimi, kde byl hned po příjezdu dr. Josefem Mengelem poslán do plynové komory. Jeho sestra i rodiče válku přežili.¹³³

---

133 TICHÝ, František. *Princ se žlutou hvězdou: Život a podivuhodná putování Petra Ginze*. Semily: GEUM, 2014.

Gymnázium Přírodní škola. O Petrovi. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-petrovi.html>

3 KOMUNIKAČNĚ POJATÁ LITERÁRNÍ VÝCHOVA A PEDAGOGICKÝ KONSTRUKTIVISMUS V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ

Komunikačně pojatá literární výchova chápe četbu žáků jako nejdůležitější metodu školní práce. Četbou se rozumí komunikace čtenáře s uměleckým textem, tedy nejen proces čtení jako dekodování písma v lexikální významy slov. Četba probíhá ve čtyřech fázích (percepce, apercepce, interpretace, konkretizace), dochází při ní ke komunikaci recipienta s aktualizovanými významy uměleckého textu a k následné konkretizaci obsahové nabídky textu. Ve fázích percepce a apercepce je čtenář poprvé konfrontován s daným uměleckým textem, dekoduje jazykový výraz textu a vytváří si jakýsi vnitřní obraz, vnitřní film. Na tyto fáze plynule navazují interpretace a konkretizace, ve kterých se čtenář vrací k předchozím vjemům, hodnotí je ve významovém kontextu a přisuzuje jim určitý smysl.¹³⁴

Četbou se všestranně rozvíjí osobnost jedince, zvyšuje se jeho schopnost vnímání, empatie, estetického citění, racionální i emocionální inteligence atp. Čtenář získává zkušenost s mateřským jazykem nejen jako s prostředkem každodenní komunikace, ale též jako s prostředkem komunikace umělecké. Četba podporuje utváření kulturního jedince. Literatura jako jeden z druhů umění je jedinečná a nelze ji nahradit například výtvarným uměním či filmem, ale ani naopak jiné druhy umění nelze nahradit literaturou. Četbou se zároveň utváří čtenářská kompetence. Tou je myšlena celková připravenost recipienta vnímat, čtenářsky prožívat, interpretovat a hodnotit text. Její úroveň je dána jak předešlou čtenářskou zkušeností, tak intelektem, vzděláním či sociálním prostředím, z něhož jedinec pochází.¹³⁵

Jednou z metod, se kterými se v rámci komunikačně pojaté literární výchovy často pracuje, je didaktická interpretace textu. Jejím prostřednictvím žák hlouběji komunikuje s uměleckým textem, hledá jeho významy a zároveň se seznamuje i s literárním učivem (poetika textu, kompozice, téma, žánr apod.). Text má potenciál být v literární výchově uměním i učivem zároveň, neboť plní jak funkci estetickou, tak didaktickou. Zmíněná metoda didaktické interpretace vede žáka nejen ke komunikaci s dílem, ale také s učitelem a ostatními žáky. Dobře koncipovaná didaktická interpretace se vyznačuje motivačním

---

134 LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 9.

135 LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 7-10.

charakterem. Žáci by měli být motivováni k četbě nejprve před samotným kontaktem s textem, ale i v průběhu komunikace s ním. V ideálním případě by se u čtenářů měla utvářet vnitřní motivace k vlastní četbě i mimo školní prostředí. Didaktická interpretace textu spočívá v pečlivém výběru vhodných textových ukázek. Ty jsou pedagogem voleny jednak s ohledem na věk, zájmy a čtenářskou kompetenci žáků, jednak tak, aby byly reprezentativní vzhledem k celému dílu a bylo možné skrze ně naplnit stanovené výukové cíle. Následně pedagog efektivně volí další edukační metody a skrze ně žákům pomáhá zamyslet se nad literárními obsahy a zaměřit se v textu na konkrétní jevy. Učitel dále vyhodnotí, kdy je žák schopen při prvním kontaktu s textem překonat komunikační bariéru a kdy je naopak třeba didaktická pomoc. Pedagog respektuje interpretační názory žáků, ale také poskytuje informace nezbytné k tomu, aby nedošlo k zásadnímu nepochopení textu. Případně opravuje vzniklé miskoncepty.¹³⁶

Komunikativně pojatá literární výchova, jejímiž dominantními metodami jsou četba a didaktická interpretace, vychází z principů pedagogického konstruktivismu. Ten je založen na předpokladu, že porozumění světu si musí každý vykonstruovat ve svém vědomí. V konstruktivisticky pojaté výuce počítáme s tím, že každý žák přichází do školy s vlastním obrazem světa – s určitými prekoncepty. Ty je třeba poznat a pracovat s nimi. Žáci nově získané poznatky vážou na vědomosti a dovednosti již získané a vytváří z nich strukturu. Cílem konstruktivistické výuky není předat již hotové znalosti (jak je tomu u transmisivní výuky), ale vybavit žáky schopností pracovat s informacemi a prostřednictvím objevování získávat nové vědomosti. Učitel je chápán jako garant metody, musí být odborníkem ve svém oboru a zároveň didaktikem. Metody volí tak, aby žáky motivoval k přemýšlení nad daným problémem a usnadňoval jim začlenění nových poznatků do struktury jejich obrazu světa.¹³⁷

---

136 LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 10-14.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 41-48.

137 BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání II.: doplněk k publikaci Interkulturní vzdělávání nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Člověk v tísni, 2005, s. 8-11.

4 DIDAKTICKÁ INTERPRETACE VYBRANÉHO TITULU

V této kapitole nastíním, jak by bylo možné pracovat s vybraným dílem ve výuce. Zvolila jsem Orlevovu prózu *Běž, chlapče, běž*, jejíž odbornou interpretaci jsem provedla ve druhé kapitole této práce. Jak jsem již uvedla v úvodu své práce, v této próze, jež je založena na ději a napětí, se zároveň velmi výrazně objevuje téma lidské identity. Protagonistova role přijatá z existenčních důvodů nakonec srůstá s jeho nitrem a stává se jeho novou identitou. Tento titul jsem k didaktické interpretaci vybrala právě proto, že by bylo zajímavé toto téma s žáky reflektovat.

Příprava na vyučovací lekci je založena především na metodách četby a didaktické interpretace, které jsem charakterizovala v předešlé kapitole.

4.1 Základní informace

Dílo: *Běž, chlapče, běž*

Autor: Uri Orlev

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ (kvarta víceletého gymnázia)

Časová dotace: dvě vyučovací hodiny (90 minut)

4.1.1 Vymezení učiva

- **Nauková složka:** obraz šoa v literatuře; určení literárního druhu a žánru díla: dobrodružně laděná příběhová próza s dětským hrdinou, kde jsou užity postupy psychologizace postavy – způsob vyprávění (typy vypravěče, formy promluv); téma díla
- **Komunikativní složka:** četba úryvků a jejich reflexe; tvořivá a didaktická interpretace textu;
využití metod: metoda řízeného čtení, metoda předvídání, metoda variace, metoda reprodukce, metoda tvůrčího psaní (metoda vnitřního monologu), metoda pětílístku
- **Formativní složka:** otázky týkající se lidské identity a víry; otázky týkající se lidského charakteru a morálky

4.1.2 Specifické výukové cíle

- Žák interpretuje román *Běž, chlapče, běž.*
- Žák určí žánr i literární druh díla a odůvodní své stanovisko.
- Žák rozezná jednotlivé formy promluv, porovná je a pojmenuje, vysvětlí jejich funkci v textu.
- Žák formuluje, jak na něj literární dílo působí.
- Žák chápe historický kontext v díle a vhodně na něj reaguje.
- Žák formuluje hlavní myšlenky díla a aplikuje je na problémy současnosti.

4.1.3 Očekávané výstupy dle RVP ZV¹³⁸

- Žák uceleně reprodukuje přečtený text, jednoduše popisuje strukturu a jazyk literárního díla a vlastními slovy interpretuje smysl díla.
- Žák formuluje ústně i písemně dojmy ze své četby, návštěvy divadelního nebo filmového představení a názory na umělecké dílo.
- Žák tvoří vlastní literární text podle svých schopností a na základě osvojených znalostí základů literární teorie.
- Žák rozlišuje základní literární druhy a žánry, porovná je i jejich funkci, uvede jejich výrazné představitele.

4.2 Příprava na vyučovací lekci podle modelu E-U-R

Pro přípravu na vyučovací lekci jsem se rozhodla využít třífázového modelu učení E-U-R, který je pro učitele skvělou pomůckou pro plánování výuky.¹³⁹ V našem vzdělávacím systému se rozšířil především díky programu *Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT)*. Jednotlivými fázemi tohoto modelu jsou evokace, uvědomění si významu a reflexe, ty jsou realizovány například pomocí metod kritického myšlení či tvořivé a didaktické interpretace textu. U žáků je tak rozvíjena tvořivost, jejich komunikační dovednosti, schopnost kooperace a týmové práce. Žáci se učí formulovat své myšlenky,

---

138 *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2021-05-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4986/>

139 LEŽÁKOVÁ, Dana. Vyučovací techniky, metody, strategie ve slohu a v literární výchově. In: BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ (eds.). *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007, s. 17-28.

věcně a srozumitelně argumentovat a zároveň respektovat názory ostatních. Mimo jiné se také učí pracovat s informacemi, samostatně je vyhledávat a třídit.¹⁴⁰

První vyučovací hodina

Na začátek první vyučovací hodiny bych nejprve zařadila krátký výklad o autorovi a jeho díle.

Krátký výklad

V této hodině se budeme věnovat knize *Běž, chlapče, běž*, jejímž autorem je polsko-izraelský spisovatel Uri Orlev. Ten své dětství prožil v době druhé světové války. V jeho jedenácti letech se musel spolu s matkou a bratrem přestěhovat do přeplněného varšavského ghetta, kde žili dva roky a jeho matka tam i zemřela. Následně byli bratři transportováni do německého koncentračního tábora Bergen-Belsen, kde byli vězněni až do konce války – téměř dva roky. Po válce emigrovali do Izraele, kde žijí dodnes.

Jako malý rád četl, oblíbil si dobrodružné romány, například Defoeova Robinsona Crusoea.

Uri Orlev je autorem více jak třiceti knih pro děti a mládež, z nichž se asi třetina věnuje tématu šoa a druhé světové války. Autor se inspiroje zážitky svými i dalších přeživších.

4.2.1 Evokace¹⁴¹

- Víte, co je to šoa neboli holokaust?
- Co si představíte pod pojmem lidská identita?
- Jak identita člověka může souviset s vírou, s náboženským vyznáním?
- Četli jste nějakou dobrodružnou či dobrodružně laděnou prózu? Jakou?
- Jak by dobrodružná próza mohla zobrazovat problematiku šoa?
- Co očekáváte od knihy s názvem *Běž, chlapče, běž*? (metoda předvídání)

---

140 ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada, 2012, s. 114-115.

141 Ve fázi evokace si žáci vybavují, co již vědí o daném tématu, třídí své myšlenky a dosavadní znalosti, aby na ně mohli v následujících fázích stavět vědomosti nové. Zároveň dochází k aktivizaci žáků a k jejich motivaci. Důležité je vzbudit jejich zájem o danou problematiku, aby byli vnitřně motivováni a sami se chtěli něco dozvědět, učit se, diskutovat či řešit daný problém.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada, 2012, s. 115.

- Změnilo by se vaše očekávání, kdyby název zněl jen „Běž, chlapče“?
(metoda variace)
- Jak na vás působí opakování oné výzvy „běž“?

4.2.2 Uvědomění si významu¹⁴²

V této fázi budu pracovat se čtyřmi textovými ukázkami.

Uvedení do děje

Srulik, hlavní protagonista příběhu, je osmiletý židovský chlapec, který byl i se svou rodinou v období holokaustu odsunut do židovského varšavského ghetta. Jednoho dne se však v ghettu ztratil a nenašel cestu domů. Přidal se k partě sirotků, kteří se z ghetta pokusili uprchnout, Srulikovi se to podařilo, naskočil do vozu odvázejícího odpadky. Sedlák si ho všiml, ale neprozradil ho a pomohl mu utéct. Srulik se nejprve přidal ke skupině židovských dětí, brzy je ale chytli němečtí vojáci, Srulikovi se však povedlo utéct. Nějaký čas se schovával v lese, ale protože neměl co jíst, rozhodl se, že se nechá najmout na práci u Poláků.

První textová ukázka

Cesta tu byla širší, vinula se mezi poli a Srulika zavedla až k vesnici. Došel k první chalupě a zaklepal na dveře. Otevřela mu selka. Podíval se na ni, ale neřekl nic. I ona na něj hleděla mlčky.

„Pojď dál,“ vybídla ho nakonec.

Skutečně se ho na nic nevyptávala. Jako by přesně věděla, koho má před sebou. Usadila ho ke stolu a dala mu velký krajíc chleba a hrnek mléka. Hltavě jedl. Už si nevzpomínal, kdy naposledy ochutnal chleba a mléko. V koutě si hrálo děcko se dvěma dřevěnými špalíčky. Žena se k němu posadila. Říkala mu „Jurku“ a krmila ho lžičkou.

„Kdo to přišel?“ ozval se mužský hlas.

---

¹⁴² Ve fázi uvědomění si významu se žáci setkávají s novými informacemi, v literární výchově dochází k recepci uměleckého textu (četba, audionahrávky, ...). Žáci si uvědomují, jaký význam pro ně nové poznatky mají, spojují je s dosavadními znalostmi a zamýšlejí se nad nově vyvstávajícími otázkami. Pro úspěšnost této fáze je důležitá motivace ve fázi evokace, ale zároveň je třeba žáky motivovat průběžně i v této fázi.

LEŽÁKOVÁ, Dana. Vyučovací techniky, metody, strategie ve slohu a v literární výchově. In: BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ (eds.). *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007, s. 20.

„Chlapec,“ odpověděla selka.

Do světnice vstoupil manžel a zamyšleně si Srulika prohlížel.

„Chceš u nás zůstat a pomáhat mi s hospodářstvím?“ zeptal se po dlouhé odmlce.

„Chci,“ přisvědčil Srulik.

„Až dojíš, dám ti práci.“

Srulik dojedl, ale zůstal sedět za stolem. Hospodář se vrátil, tentokrát měl na sobě plášť a na nohou holínky. Odvedl Srulika ven, otevřel dveře kůlny plné lahví všech možných odstínů a velikostí a vešel dovnitř spolu s ním.

„Narovnáš lahve do polic,“ řekl. „Pěkně je srovnáš podle velikosti a barvy.“

Srulik přikývl.

Sedlák vyšel ven a zavřel za sebou.

„Zavřu dveře, aby tě nikdo nerušil,“ oznámil mu zvenku.

Srulik se pustil do práce, vtom uslyšel cvaknutí, jako když někdo otočí klíčem v zámku. Polekal se, došel ke dveřím a škvírou mezi prkny vykoukl ven. Nejdřív neviděl nic. Za chvíli se objevil sedlák. Tlačil motocykl. Nasedl na něj, nastartoval a odjel. Srulik se vši silou opřel do dveří, byly však dobře zamčené. Zmocnila se ho panika. Začal pobíhat sem a tam jako zvíře chycené do pasti, vriskal a rozbíjel lahve kolem sebe.

„Počkej, otevřu ti!“ uslyšel ženu zvenku.

Srulik se utiřil, ozvalo se několik úderů. Selka urazila zámek sekerou a vysvobodila ho.

„Běž, chlapče,“ řekla mu, „běž!“¹⁴³

Tuto ukázkou z první čtvrtiny knihy jsem vybrala z několika důvodů. Prvním z nich je replika „Běž, chlapče, běž“, jež se stala výstižným názvem celého díla. Ve fázi evokace se žáci seznamují s tímto titulem knihy, zamýšlí se nad ním a na jeho základě předvídají obsah, proto se domnívám, že je využití této ukázky vhodné.

Zároveň se po přečtení úryvku, kde se Srulik setkává se dvěma odlišnými způsoby

---

143 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 40-42.

jednání, nabízejí otázky týkající se morálky a charakteru člověka – Dokáže strach pokřivit lidský charakter? Jak lidé jednají ve strachu? Lze počínání ze strachu označit za nemorální? Žáci by si tedy měli uvědomit, jak je důležité chápat jednání postav na pozadí dané doby, a to nejen v tomto případě, ale i v kterémkoli jiném literárním díle.

Srulík se schovává již od útěku z ghetta, ale v okamžiku osvobození z kůlny začíná jeho téměř nekonečný útek (před nepřáteli, před vlastní identitou atp.), který je jedním z hlavních motivů knihy.

Práce s první textovou ukázkou (metoda řízeného čtení)

- O čem jsme četli? (metoda reprodukce)
- Proč začal Srulik tolik panikařit, když zjistil, že ho sedlák zamkl?
- Kam asi sedlák jel?
- Jak na vás působí postava selky a sedláka, co o nich soudíte? Proč?
- Hrozil v době druhé světové války nějaký postih lidem, kteří ukrývali Židy? Víte, co to byly Norimberské zákony?
- Myslíte si, že by se sedlák zachoval stejně, kdyby mu žádný postih nehrozil?
- Jak lidé jednají ve strachu? Jsou schopni udělat i něco, co by za normálních okolností odsoudili? Jsme-li si vědomi jejich pohnutek (strach o sebe i o své blízké), lze jejich počínání označit za nemorální?
- Splnila se vaše očekávání, která jste od knihy s tímto názvem měli?
- Kdo je vypravěčem, z jaké perspektivy nahlíží na události? Je pouze pozorovatelem, nebo nějakým způsobem události hodnotí?
- Podívejte se na textovou ukázkou. Jak velkou část v textu zaujímá pásmo vypravěče, jak velkou část pásmo postav (tedy přímá řeč postav)? Které z pásem v textu dominuje? A proč myslíte, že tomu tak je?
- Souvisí nějak skutečnost, že převládá pásmo postav nad pásmem vypravěče, s žánrem dobrodružné či dobrodružně laděné prózy?
- Jak si myslíte, že se bude příběh dál vyvíjet? (metoda předvídání)

Práci s první textovou ukázkou sleduji jak naukovou, komunikativní, tak i formativní složku učiva. Konkrétně by se žáci měli zamyslet nad žánrem díla. Očekávám, že žáci pocitově určí, že se jedná o dobrodružný román. Ale je třeba, aby na základě práce s textem vyvodili charakteristické rysy dobrodružně laděné prózy, tedy dějovost, akční syžet, hlavní hrdina v mezní situaci atp. V této souvislosti bych chtěla, aby si žáci uvědomili, že děj nemusí posouvat jen vypravěč, ale i přímá řeč postav (jako je tomu v této ukázce).

Co se týče komunikativní složky učiva, ta je naplňována samotnou četbou i následným dialogem. V rámci formativní složky zde sleduji především otázky týkající se lidského charakteru a etiky. Zde se nabízí propojení s etickou výchovou či osobnostní a sociální výchovou. Předpokládám, že žáci budou porovnávat chování selky s chováním sedláka a zamyslí se nad pohnutkami jejich jednání. Jako jeden z možných výstupů očekávám názor, že sedlák jedná ve strachu o svou rodinu, zatímco u selky se projeví mateřský pud, a proto má s malým chlapcem soucit.

Převyprávění děje a druhá textová ukázka

Srulík uteče do lesa, kde ho najde hajný a nabídne mu práci na statku. Srulík chodí pást krávy a je spokojený. Jednoho dne ale přijedou němečtí vojáci a začnou statek prohledávat. Chlapec se dá na útěk, Němci ho pronásledují, a tak se schová na poli ve vysokém porostu. Tam narazí na svého tatínka, ten ho nabádá, aby se snažil přežít, dává mu několik posledních rad a před rozloučením na něj apeluje, aby nikdy nezapomněl, že je Žid.

Srulík nějaký čas zůstává schovaný v lese, ale když přijde zima, vydá se do vesnice. Promrzlý na kost z posledních sil zaklepe na dveře jednoho stavení. Otevře mu krásná žena a postará se o něj.

Posadila si ho proti sobě a vyprávěla mu příběh.

„Narodil ses na vesnici. Její jméno si nepamatuješ. Nevíš ani, kolik ti je let. Ale pamatuješ si, že jednou tatínek zapřáhl koně, naložil vaše věci na vůz a všichni tři, tatínek, maminka a ty, jste vyrazili na cestu.“

„Neměl jsem bratry ani sestry?“

„Ne. Byl jsi jejich první a jediný syn.“

„U nás v rodině jsem nejmladší.“

„Jeli jste,“ pokračovala ve vyprávění, „na cestách byla spousta dalších lidí s koňskými povozy, hodně vojáků a aut. Nepamatuješ si, jak dlouho jste jeli, vzpomínáš si jenom, že najednou jsi uslyšel veliký rámus. Nízko nad vámi proletělo letadlo, ozval se silný rachot a váš vůz i s koňmi zasáhlo mnoho střel. Tvoji rodiče spadli na zem a nehýbali se. Když jsi na ně mluvil, neodpovídali. Šaty měli najednou červené a vlhké. Cizí lidé tě vzali k sobě do vesnice. Už nevíš, jak dlouhou dobu jsi u nich strávil. Ale sedlák se opíjel a bil tě, a tak jsi jednoho dne utekl. Od té doby chodíš od vsi ke vsi. Budeš si to pamatovat?“

„Ne.“

Žena mu tentýž příběh vyprávěla den co den. Řekla mu, že není potřeba, aby si ho pamatoval přesně slovo od slova. Jen ho musí znát. Až budou chtít vědět, odkud je a kde má rodiče, má prostě odpovědět tak, jako by se všechno, co mu povídala, skutečně stalo.

Jednou se ho zničehonic zeptala:

„Odkud jsi?“

„Nepamatuju se.“

„Kde máš rodiče?“

„Umřeli na voze kvůli letadlu.“

„Kolik ti je?“

„Myslím, že devět.“

„Výborně,“ pochválila ho. „Teď tě naučím, co máš dělat, až tě sedlák se selkou, u kterých budeš sloužit, vezmou do kostela.“¹⁴⁴

(...)

Během týdnů, které strávil u krásné ženy, se Srulik uzdravil a zesílil, dokonce ztloustl. Když od ní ráno odcházel a vydával se do zasněženého světa, cítil se nejenom zdravý a silný po těle, ale také jistý sám sebou. Konečně věděl, co má dělat a jak se chovat. Od této chvíle už nebyl Srulik, byl Jurek Staniak. Aby se o tom ujistil, nahmatal křížek

---

144 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 72-73.

a medailonek s Panenkou Marií, které měl pověšené na krku.

Vzdálenosti mezi vesnicemi nebyly velké. Jednu od druhé většinou dělilo pár kilometrů. Po dvou nebo tříhodinové chůzi sněhem dorazil do další vsi. Tentokrát nehledal zanedbanou chalupu na kraji vesnice. Vybral si velký a už od pohledu bohatý statek. Zaklepal na dveře. Otevřely se a jeho ovanulo teplo vycházející ze světnice. Jurek Staniak smekl a řekl jasně a zřetelně:

„Pochválen buď Ježíš Kristus.“

Hned se dostavila patřičná odpověď i pozvání dovnitř.¹⁴⁵

Tato ukázka je reprezentativní ve vztahu k celému dílu, ale také zásadní vzhledem k vytčenému učivu. Srulik zde totiž přijímá roli křesťana Jurka Staniaka, která mu zachraňuje život a zároveň postupně splývá s jeho identitou. Po přečtení této ukázky navazují na otázky týkající se identity, jež jsem kladla ve fázi evokace, a realizují tak formativní složku vytčeného učiva.

Práce s druhou textovou ukázkou (metoda řízeného čtení)

- O čem jsme četli? (metoda reprodukce)
- Co tě v textu nejvíce zaujalo a proč?
- Proč se musí Srulik naučit vymyšlený příběh o svých rodičích?
- Proč si Srulik Frydman začal říkat Jurek Staniak?
- Jak chápete větu *Aby se o tom ujistil* (pozn. že je Jurek Staniak), *nahmatal křížek a medailonek s Panenkou Marií, které měl pověšené na krku.*?
- Změnila by se nějak reakce obyvatel statku, kdyby chlapec pozdravil jako Žid (Šalom!)?
- Může změna jména a víry (i v rovině rolové, tj. při vědomém předstírání) ovlivnit identitu postavy?
- Může přijatá role ovlivnit identitu, když se předstírá dlouho?
- Jaký dopad může mít předstírání určité role na psychiku člověka?

---

145 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 74.

- Jak utvoření identity (vědomí vlastní identity) souvisí s věkem?
- Proč myslíte, že se Srulik/Jurek cítil jistý sám sebou? Je si jistý tím, že dobře sehraje naučenou roli, nebo se skutečně cítí být Jurkem?
- Napište krátký vnitřní monolog, který může v tu chvíli chlapci běžet v hlavě. (metoda vnitřního monologu)

V rámci formativní složky vytčeného učiva zde sleduji především otázky lidské identity. Žáci by se měli zamyslet nad tím, co je to vlastně identita, následně by mohli také formulovat svou vlastní identitu, kdo jsou, za koho se považují. Když se ptám na souvislost věku s lidskou identitou, očekávám od žáků uvědomění si, že identita se nejvíce formuje právě v dětském věku a že je zprvu nejvíce ovlivněna prostředím, ze kterého jedinec pochází. U otázky, zda dlouhodobé předstírání určité role může ovlivnit identitu, tuším, že by žáci mohli mluvit o hercích. V této souvislosti by potom mohli porovnat jaký je rozdíl mezi hercem, který přijímá a střídá mnoho rolí v rámci svého povolání, a malým chlapcem, který přijímá roli z důvodu přežití. Opět zde dochází k propojení s osobnostní a sociální výchovou.

Komunikativní složka je opět naplňována četbou, následným dialogem a zároveň metodou tvůrčího psaní (metoda vnitřního monologu). Tuto metodu zařazuji, protože se žáci jejím prostřednictvím ještě více vcítí do hlavního protagonisty a své myšlenky budou moci vyjádřit i ti, kteří tak neučinili nahlas.

Druhá vyučovací hodina

Druhá vyučovací hodina by měla bezprostředně navazovat na hodinu předchozí. Pokračuji v práci s textovými ukázkami v rámci fáze uvědomění si významu.

Převyprávění děje a třetí textová ukázka

Jurek se nechává najímat na práci, ale nikde nevydrží dlouho, nakonec musí vždy utéct. Někde ho bijí, jinde by zase zůstal rád, ale podezřívají ho, že je Žid. Jednou ho dokonce polský sedlák obelstí a odveze ho na gestapo, kde za něj dostane odměnu. Jurkovi se podaří utéct, ale zanedlouho se na gestapu ocitne znovu. Mladý důstojník oceňuje jeho šikovnost, a tak ho nezabije ani nepošle do koncentračního tábora, ale odveze ho na statek ke své známé na práci. Tam Jurek přijde nešťastnou náhodou o ruku a musí opět utéct,

protože zmrzačený už nemá pro důstojníka cenu. Učí se vystačit si s jednou rukou a opět se nechává najímat na práci. Po válce zůstává celý rok u rodiny Kowalských, ti ho přijímají téměř za svého, a dokonce ho nechají spolu s jejich synem biřmovat.

Nadešel den, kdy je měl student kněžského semináře navštívit, a oba chlapci, vymydlení, učesaní a v nedělních šatech, ho napjatě očekávali. Mladík přišel, posadil se za stůl a dlouho s nimi hovořil. Vysvětlil jim, co jsou to hříchy, které z nich jsou smrtelné (za ty člověk přijde zcela jistě do pekla) a které jsou lehčí, jak se lze kát a jak se zpovídat.

„A potom člověk do pekla nepříjde?“

„Pokud se vyzpovídáte a kajete se, vyjdete čistí a bezúhonní,“ ujistil je student. „Jen se musíte vyzpovídat úplně ze všeho, jinak zůstane duše nečistá a nebude jí pomoci.“

Jurek věděl, co u zpovědi říct nesmí. Je to hřích být Žid? Přijde kvůli tomu do pekla? Dál se modlil k Ježíši i k panně Marii, hlavně večer, a občas položil ruku na křížek a medailonek, které nikdy nesundával z krku.

V sobotu šli oba ke zpovědi. Jurek se naučil zpaměti, co se říká, když člověk vejde do zpovědnice, pokřížoval se a před dřevěnou mřížkou, jež ho od zpovědníka oddělovala, odrecitoval:

„Vyznávám se před Pánem Bohem, že jsem se dopustil těchto hříchů: kradl jsem slepice, vajíčka, zeleninu, ovoce a jednou jsem ukradl sedlákovu kabát.“

Tady se zarazil. Slyšel svého tatínka, jak říká: „Nikdy nezapomeň, že jsi Žid.“ Je hřích být Žid?

Ta otázka mu zněla v hlavě stále dokola. Má se vyzpovídat i z toho? Dál odříkával:

„To jsou mé hříchy. Upřímně jich lituji a s pomocí Boží se chci polepšit.“¹⁴⁶

V předešlé ukázce byl Srulik odhodlaný a jistý si sám sebou díky jeho nové roli Jurka. Tímto úryvkem se posouváme již do období po válce, chlapec by mohl „zahodit“ roli Jurka, ale nečiní tak. Jurek už zapomněl své pravé jméno, ztratil svou původní identitu, jedině na co nezapomněl jsou otcova slova: „Nikdy nezapomeň na to, že jsi Žid.“ Tato věta

---

146 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 158-159.

mu stále častěji rezonuje v mysli a trápí ho. Chlapec už není tak sebevědomý jako v předešlé ukázce, což se může zdát paradoxní vzhledem k tomu, že mu již nehrozí bezprostřední nebezpečí. Avšak právě v mezních situacích dokáže člověk zmobilizovat veškeré své síly a na hlubší úvahy již nezbývá prostor, ty začnou vyplouvat, až když nebezpečí opadá.

Motiv ztráty identity je ve druhé polovině a především na konci knihy velice výrazný a tuto ukázkou považují za velmi nosnou.

Práce se třetí textovou ukázkou (metoda řízeného čtení)

- O čem jsme četli? (metoda reprodukce)
- Víte, co je to biřmování?
- Proč myslíte, že Jurek ani po válce nepoužívá svou pravou identitu?
  - Bojí se? Je zvyklý? Cítí se být Jurkem?
  - Jaká je vlastně jeho pravá identita? Srulik, nebo Jurek?
- Co by se stalo, kdyby prozradil svůj původ?
- Co Jurka trápí?
- Podívejte se v textu na věty: *Je to hřích být Žid? Přejde kvůli tomu do pekla?*
  - Co vyjadřují? Jaké dilema?
  - Dokážete rozhodnout, zda se vztahují k pásmu vypravěče, nebo pásmu postav?
  - Jakou funkci mají v textu?
- Co je větší hřích? Být Žid, nebo zapřít svou rodinu a nebýt Žid?
- A je vůbec důležité se rozhodnout?

Co se týče formativní složky učiva, kterou zde sledují, navazují na otázky týkající se lidské identity. Díky práci s tímto textem si žáci budou moci odpovědět i na předchozí otázky, jež byly kladeny v rámci řízeného čtení druhé textové ukázky. Zároveň se žáci znovu a hlouběji zamyslí nad otázkou víry – Co je to víra? Je skutečně důležité pojmenovat naši víru?

Prostřednictvím práce s touto ukázkou sledují také naukovou složku učiva, konkrétně vnitřní monolog. Zkoumáním textu by měli žáci přijít na to, že vnitřní monolog náleží formálně k pásmu vypravěče, ale významově k pásmu postav. Okrajově bych zmínila, že se jedná o polopřímou řeč.

Komunikativní složka učiva je naplňována prostřednictvím četby a dialogu.

Převyprávění děje a čtvrtá textová ukázka

Pro Jurka (Srulika) přijedou Židé, kteří ho chtějí odvést do židovského sirotčince. Jurek však stále tvrdí, že není Žid. Nakonec ho odvezou a pomáhají mu zjistit, co se stalo s jeho rodinou.

(...) Ani nevěděl jak, najednou se rozpovídal. Paní už nestála proti němu, seděla vedle něj na posteli, Jurek měl hlavu položenou na jejím klíně a hovořil. Vypravoval všechno, co si pamatoval, i všechno, na co zapomněl.

„Vzpomínáš si, jak se jmenuješ?“

„Ne.“

„Měl jsi sourozence?“

„Měl, ale nevím, jak se jmenovali.“

A pamatuješ si, odkud jsi?“

Jméno městečka znal. Teď mu před očima vyvstala i pekárna, tatínek ozářený ohněm z pece, přilehlá kovárna, jejich dům i maličký koloniál, jenž patřil paní Staniakové odnaproti. Pokoušel se rozeznat obličej postavy. Viděl svého dědečka s dlouhým bílým vousem, viděl maminku, snažil se vybavit si rysy její tváře. Zdálo se mu, že se už už rozpomene na obličej bratrů a sester; zůstaly však rozostřené a potmělé a Jurek se nemohl upamatovat ani na jejich jména. Potom se mu vybavil tatínek, jak leží na posteli, spí a legračně chrápe a jak chrápání občas přejde v pískání připomínající lokomotivu. Viděl sám sebe, jak leze na postel, vytahuje stéblo ze slavníku a šimrá tatínka na knírku. Najednou se tatínkův obličej změnil v tu šedou, strništěm zarostlou tvář z bramborového pole a Jurek uviděl, jak se na něj upírají jeho žhnoucí oči, cítil jeho dech a slyšel jeho hlas: musíš zůstat naživu, Jurku. Ne, neřekl Jurku. A on opravdu zůstal naživu a zapomněl kvůli tomu své jméno, jména svých bratrů a sester; zapomněl dokonce i na tvář své matky, která

najednou zmizela v propasti, jež se rozevřela v jeho nitru ve chvíli, kdy se mu maminka ztratila.

Jurek se posadil a rukou si otřel slzy. Pokusil se paní Rappaportové přerývané vypovědět, co se mu vynořilo ve vzpomínkách.

„Blonie povídáš. Myslíš, že to místo poznáš, když se tam vypravíme?“

„Ano,“ přikývl (...)¹⁴⁷

S paní Rappaportovou, která mu pomáhá zjistit informace o jeho rodině, se vydává do rodné vsi Blonie. Tam se setkávají s paní Staniakovou, bývalou sousedkou, která Srulika pozná a osloví ho jeho pravým jménem. Potom mu pomáhá vzpomenout si na jeho rodinu, vypráví mu o jeho rodičích a sourozencích – sestře Feige, již se podařilo utéct do Ruska.

Znovu se snažil rozpomenout na matčinu tvář, ale ani tentokrát se mu to nepodařilo. Tatínkův obličej si pamatoval dobře. Před očima měl jeho skutečnou tvář, ne ten vychrtlý, strništěm zarostlý obličej z bramborového pole.

Zvedli se k odchodu. Paní Staniaková chlapce na rozloučenou políbila a jeho průvodkyni podala ruku. Cestou v dodávce paní Rappaportová Jurka objala a řekla:

„Teď budeme hledat Feige, Sruliku.“

„Dobře,“ souhlasil, „ale chci být dál Jurek.“

„Jak si přeješ,“ přikývla.

Na zpáteční cestě se Jurek pohroužil do vlastních myšlenek. Vzpomínky se vracely jako záblesky. Někdo točí nad hlavou kohoutem. Doma se uklízí, vyndávají slámu ze slamníků a nACPávají je novou. Pamatoval si, kde stály postele, i to, že spal s Davidem. Vybavil se mu mycí kout, nebo to snad byl mycí kout Kowalských? Vzpomněl si také na kbelík, který v zimě stával na zápraží, protože na záchod se jinak chodilo ven, byla to malá dřevěná budka nad jámou vyhloubenou v zemi. V paměti mu vytanulo, jak ho dědeček vzal s sebou ke koktavému kloboučníkovi a koupil mu čepici s knoflíkem uprostřed. Jasně viděl

---

147 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 170-171.

dvoudveřovou almaru se dvěma zásuvkami dole, kam maminka schovávala koláč. Vzpomínky se čím dál víc vzájemně proplétaly a měnily se v podivný sen.

„Jurku, prober se.“

Maminka se nad ním skláněla a budila ho. Hned věděl, že se mu to jen zdá a že hlas ve skutečnosti patří paní Rappaportové. Maminčin obličej však dosud viděl nad sebou tak jasně a ostře, jako by tam v tu chvíli skutečně stála. Ne, nezapomněl na ni.

„Jsme tu,“ řekla paní Rappaportová.

Otevřel oči. Ted' už mu maminčinu tvář nic nevymaže z paměti.¹⁴⁸

Domnívám se, že tato textová ukázka je stěžejní jak ve vztahu k vytknutému učivu, tak ve vztahu k celému dílu. V celé knize dochází k mnoha dějovým zvrátům, které nenechávají chlapce v klidu. Zvolený úryvek je vzhledem k řečenému naprosto kontrastní. Chlapec už nemusí utíkat je v bezpečí, dochází však k obrovskému vnitřnímu zvratu, kdy si začíná vzpomínat na svou rodinu i na své jméno. Nalézá svou ztracenou identitu, zůstává však otázkou, zda je vůbec možné ji v plném rozsahu znovu přijmout za svou.

Práce se čtvrtou textovou ukázkou (metoda řízeného čtení)

- Jak je možné, že Srulik zapomněl své jméno, jména ostatních členů rodiny a maminčinu tvář?
  - Souvisí to nějak s rolí, kterou na sebe vzal?
  - Je „Jurek“ opravdu stále jen role, nebo se role stala identitou?
- Jak byste nyní odpověděli na otázku – Jak identita člověka souvisí s náboženským vyznáním? Co všechno se podílí na identitě člověka?

Porovnejte své nynější odpovědi s vašimi odpověďmi na začátku předchozí hodiny (z tzv. fáze evokace).
- Naplnila se vaše očekávání, která jste od knihy měli na začátku první hodiny (v tzv. fázi evokace) a po přečtení prvních dvou textových ukázek?
- Jak byste formulovali téma knihy?

---

148 ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014, s. 173-174.

- Vytvořte pětilístek vztahující se ke Srulikovi/Jurkovi.
(Případně: Vztahující se buď ke Srulikovi za začátku knihy, nebo k Jurkovi ze závěru knihy.)

Prostřednictvím četby čtvrté (poslední) textové ukázky a následné práce s ní sleduji formativní a komunikativní složku vytčeného učiva. Navazuji na předešlé otázky týkající se lidské identity. Očekávám, že žáci budou protagonistovo zapomenutí jména a rodiny odůvodňovat různými způsoby. Jako jeden z možných žákovských výstupů mě napadá, že Jurek zapomněl na svou rodinu kvůli dlouhé době odloučení a neustálému vyprávění smyšleného příběhu.

Následně se vracím k otázkám, jež byly položeny ve fázi tzv. evokace. Žáci by měli komparovat svá očekávání, která měli před četbou, se svými výstupy po absolvování řízeného čtení všech textových ukázek. Následně zformulují téma díla (možné výstupy: nekonečný útěk židovského chlapce, ztráta a znovunalezení vlastní identity atp.)

Komunikativní složka je naplňována četbou, následným dialogem a tvůrčím psaním – metodou pětilístku. Domnívám se, že tuto metodu je vhodné zařadit takto na závěr, neboť se žáci díky ní zamyslí nad celým dílem a následně zformulují jeho hlavní myšlenky.

4.2.3 Reflexe¹⁴⁹

- Zaujala vás četba vybraných pasáží a rozhovor o nich natolik, že byste si knihu přečetli? Proč ano? Proč ne?
- Co jste se díky této knize dozvěděli o literatuře nebo o historii? Co z toho vás nejvíce zaujalo, zasáhlo?
- Která metoda vám nejlépe pomohla otevřít literární dílo?
- Ke které metodě jste naopak skeptičtí?

---

¹⁴⁹ Ve fázi reflexe dochází k upevňování nově získaných znalostí. Žáci formulují nové poznatky svými slovy, čímž dané učivo opakují, učí se a zároveň zlepšují své komunikační dovednosti.
ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada, 2012, s. 116-117.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabývala uměleckým ztvárněním látky šoa v intencionální literatuře tří vybraných autorů – Johna Boyneho, Uriho Orleva a Františka Tichého. Analyzovala jsem šest děl a zjistila, že každý z autorů pracuje s tematikou holokaustu jinak.

John Boyne ve svých knihách zobrazuje období druhé světové války z pohledu člověka (chlapce), který je vychováván v duchu nacistické ideologie a je jí zmanipulován (*Chlapec na vrcholu hory*), nebo její myšlenky nechápe a netuší, co se kolem něj odehrává (*Chlapec v pruhovaném pyžamu*). Nepopisuje holokaust jako takový, ale spíše vypráví fiktivní příběhy odehrávající se na pozadí tohoto období. Ačkoliv obraz doby v Boyneho knihách není úplně historicky přesný, jeho texty jsou hodnotné díky esteticky integrovaným informacím o tematice šoa.

V prózách Uriho Orleva je šoa zobrazováno pohledem sociálně vyloučených, tedy z pohledu židovského dítěte, které je odkázáno na svůj vlastní důvtip, šikovnost a odvahu. Zatímco v titulu *Ostrov v Ptačí ulici* je rozvíjen smyšlený příběh, jenž se ale mohl stát, dílo *Běž, chlapče, běž* je inspirováno biografií přeživšího holokaustu. První zmíněná kniha je dobrodružně laděným románem, který zároveň popisuje perzekuci Židů a stav společnosti v období šoa. Druhá próza je též dobrodružného charakteru a podává autentický obraz tehdejší doby, zároveň se ale zabývá závažnými otázkami týkajícími se lidské identity a její souvislosti s vírou. Nutnost skrývat židovství a maskovat jej jinou vírou (křesťanskou) v určité fázi vynucené hry přerůstá do nositelova já a maska splývá s tváří. Neděje se tak najednou, protagonistovo pravé jméno postupně mizí jak z jeho paměti, tak ze stránek knihy a paměti čtenáře. O splynutí role s identitou svědčí i to, že se protagonista ve vypjatých okamžicích modlí svíraje v rukou křesťanské symboly. Silný motiv lidské identity se objevil i v Boynově *Chlapci na vrcholu hory*, v tomto případě však nebyla spojována s vírou, ale s ideologickou masáží, manipulací, s otázkou, do jaké míry mohou sociálně-politické okolnosti změnit charakter člověka. Hlavní protagonista zde vědomě nepřijal roli, jako tomu bylo v předchozím případě. Zprvu se jen snažil plnit přání své tety a následně být loajální vůči svému Führerovi, k němuž vzhlížel. Podobně jako v *Běž, chlapče, běž*, i v tomto případě bylo protagonistovo pravé jméno v textu v určité fázi nahrazeno jménem novým. V obou případech došlo v závěru knihy k konfrontaci obou

identit hlavních protagonistů. Zatímco Jurek (*Běž, chlapče, běž*) zprvu nechce vzpomínat na svou minulost, v případě Pietera je tomu naopak. Rád by byl člověkem (chlapcem), kterým byl dříve, ale není to možné.

František Tichý ve svých knihách vychází ze skutečných příběhů obětí i přeživších holokaustu. Na rozdíl od Boyneho a Orleva dosahuje Tichý autentičnosti díky dokumentárním textům z terezínského ghetta, které kombinuje s literární fikcí. Čtenářům předkládá autentický obraz Prahy proměňující se s rostoucí perzekucí Židů. Dále podkryvá prostředí terezínského ghetta a detailně popisuje fungování chlapecké samosprávy na Domově 1. V obou prózách seznamuje čtenáře s Petrem Ginzem – neuvěřitelně talentovaným chlapcem, jenž v Terezíně tajně vydával časopis *Vedem*. Právě příběh Petra Ginze (podrobně zpracovaný v knize *Princ se žlutou hvězdou*) mě velice zaujal a jsem ráda, že jsem se o něm díky diplomové práci něco dozvěděla.

V další části diplomové práce jsem navrhla didaktickou interpretaci díla *Běž, chlapče, běž*, ve které jsem se zaměřila především na ztrátu a znovuobjevení identity hlavního protagonisty. Mým původním záměrem bylo navrženou výukovou lekci také odučit v rámci pedagogické praxe, avšak to se v době koronavirové pandemie bohužel nepovedlo. Nemohla jsem tedy porovnat očekávané výstupy s autentickými reakcemi žáků a navrhnout případné alterace na základě reflexe odučené lekce. Nicméně věřím, že s touto přípravou budu nejdříve pracovat v budoucím zaměstnání.

Díky tématu této diplomové práce jsem se seznámila s několika texty, se kterými budu moci dále pracovat ve školské praxi. Zároveň si myslím, že se k některým z těchto knih budu vracet i ve svém soukromém životě.

RESUMÉ

Tato diplomová práce je zaměřena na literaturu pro děti a mládež, jež tematizuje holokaust. Velká část práce je věnována analýze vybraných děl tří autorů, kteří se tímto tématem zabývají. Dále stručně charakterizuje komunikativně pojatou literární výchovu a pedagogický konstruktivismus. Následně navrhuje didaktickou interpretaci jedné z knih, v níž pracuje s vybranými textovými ukázkami.

Klíčová slova: literatura pro děti a mládež, holokaust, literatura s židovskou a válečnou tematikou, John Boyne, Uri Orlev, František Tichý, komunikativně pojatá literární výchova

This diploma thesis is focused on literature for youth and children with topic of holocaust. The main part of thesis is focused on analyzing of some chosen books by three writers which pursue the holocaust and war topic. There are also characteristics of communicative literature education and pedagogical constructivism. The thesis includes potential didactic interpretation of one chosen book and it also includes work with chosen parts of texts.

Key words: literature for youth and children, holocaust, literature with Jewish and war topic, John Boyne, Uri Orlev, František Tichý, communicative literature education

POUŽITÁ LITERATURA

Primární literatura

BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Vydání druhé. Praha: Slovart, 2017. BRIO. ISBN 978-80-7529-290-2.

BOYNE, John. *Chlapec na vrcholu hory*. Praha: Slovart, 2017. BRIO. ISBN 978-80-7529-394-7.

ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013. ISBN 978-80-7252-433-4.

ORLEV, Uri. *Běž, chlapče, běž*. Praha: Práh, 2014. ISBN 978-80-7252-537-9.

TICHÝ, František. *Princ se žlutou hvězdou: Život a podivuhodná putování Petra Ginze*. Semily: GEUM, 2014. ISBN 978-80-87969-05-2.

TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Praha: Baobab, 2017. ISBN 978-80-7515-052-3.

Sekundární literatura

BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání II.: doplněk k publikaci Interkulturní vzdělávání nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Člověk v tísni, 2005. ISBN 80-903510-5-0.

ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné útky z pohledu chlapeckých hrdinů. Dva autoři Jan Procházka a Uri Orlev a dva romány (*At' žije republika* a *Běž, chlapče, běž*). In: ČEŇKOVÁ, Jana (ed.). *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 84-99. ISBN 978-80-246-3413-5.

HOLÝ, Jiří (et al.). *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-14-1.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6.

LEŽÁKOVÁ, Dana. Vyučovací techniky, metody, strategie ve slohu a v literární výchově. In: BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ (eds.). *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007, s. 17-28. ISBN 978-80-7394-059-1.

MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. Praha: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03336-5.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.

POLÁK, Milan. Chlapec v pruhovaném pyžamu – odkaz minulosti dnešku. In: ČEŇKOVÁ, Jana (ed.). *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 193-209. ISBN 978-80-246-3413-5.

URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN 978-80-7464-992-9.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

Internetové zdroje

Databaze knih. František Tichý. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/frantisek-tichy-71688>

Databaze knih. John Boyne. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/john-boyne-3125>

Databaze knih. Můj brácha se jmenuje Jessica. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-06-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/muj-bracha-se-jmenuje-jessica-418335>

Databaze knih. Uri Orlev. *Databazeknih.cz* [online]. ©2008-2021 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/uri-orlev-53773>

Gymnázium Přírodní škola. O nás. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-nas.html>

Gymnázium Přírodní škola. O Petrovi. *PetrGinz.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-06-27].

Dostupné z: <http://petrginz.terezinskastafeta.cz/o-petrovi.html>

I za války se lidé smáli, říká pamětník holokaustu a spisovatel Uri Orlev. *Hospodářské*

noviny [online]. 2013 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: [https://art.ihned.cz/knihy/c1-](https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor)

[60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor](https://art.ihned.cz/knihy/c1-60184820-uri-orlev-ostrov-v-ptaci-ulici-rozhovor)

John Boyne. Biography. *JohnBoyne.com* [online]. ©2000-2021 [cit. 2021-06-24].

Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>

POMO Media Group. Chlapec v pruhovaném pyžamu. *CSFD.cz* [online]. ©2001-2021 [cit.

2021-04-16]. Dostupné z: [https://www.csfd.cz/film/234754-chlapec-v-pruhovanem-](https://www.csfd.cz/film/234754-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu/prehled/)

[pyzamu/prehled/](https://www.csfd.cz/film/234754-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu/prehled/)

Pozor na Chlapce v pruhovaném pyžamu, varuje muzeum holokaustu. Kniha je nepřesná.

Aktuálně.cz [online]. 2020 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z:

[https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/boyne-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu-](https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/boyne-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu-holokaust-nepresnosti/r~6dd56960323e11eab259ac1f6b220ee8/)

[holokaust-nepresnosti/r~6dd56960323e11eab259ac1f6b220ee8/](https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/boyne-chlapec-v-pruhovanem-pyzamu-holokaust-nepresnosti/r~6dd56960323e11eab259ac1f6b220ee8/)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit.

2021-05-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4986/>

Uri Orlev Ostrov v Ptačí ulici. In: *Youtube* [online]. 10.06.2013 [cit. 2021-01-28].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bYvQ14Otfk&list=WL>. Kanál uživatele

Deník KNIHY.

FRANKOVÁ, Kristýna. František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem

nedokázal pochopit. *ČRo Vltava* [online]. 2018 [cit. 2021-06-22]. Dostupné z:

[https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-](https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555)

[nedokazal-pochopit-7175555](https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555)

GLANCOVÁ, Alžběta. Orlev, Uri: Je těžké být lvem. *ILiteratura.cz* [online]. 2018 [cit.

2021-04-07]. Dostupné z: [http://www.iliteratura.cz/Clanek/40959/orlev-uri-je-tezke-byt-](http://www.iliteratura.cz/Clanek/40959/orlev-uri-je-tezke-byt-lvem)

[lvem](http://www.iliteratura.cz/Clanek/40959/orlev-uri-je-tezke-byt-lvem)

IBBY. František Tichý Princ se žlutou hvězdou. *Zlatastuha.cz* [online]. ©2014 [cit. 2021-

06-24]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/princ-se-zlutou-hvezdou-#prettyPhoto>

- KUCHYŇOVÁ, Zdeňka. Princ se žlutou hvězdou Petr Ginz. ČRo Radio Prague International [online]. 2014 [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/princ-se-zlutou-hvezdou-petr-ginz-8280621>
- ORLEV, Uri. Interview. In: *Mozaika*. Radio, ČRo Vltava, 3. června 2013. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/uri-orlev-o-sve-knize-ostrov-v-ptaci-ulici-5145024>
- SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: Ostrov v Ptačí ulici. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38899/orlev-uri-ostrov-v-ptaci-ulici>
- SEDLOŇOVÁ, Nikola. Orlev, Uri: Běž, chlapče, běž. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38857/orlev-uri-bez-chlapce-bez>
- ŠUBRTOVÁ, Milena. Tichý, František: Transport za věčnost. *ILiteratura.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38717/tichy-frantisek-transport-za-vecnost>
- ŠUSTOVÁ, Jana. Židé oslaví dvoudenní svátek Roš ha-šana – Nový rok. *Český rozhlas* [online]. 2019 [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/zide-oslavi-dvoudenni-svatek-ros-ha-sana-novy-rok-8112611>
- TICHÝ, František. Interview. In: *Vizitka*. Radio, ČRo Vltava, 18. dubna 2018. Dostupné také z: <https://vltava.rozhlas.cz/frantisek-tichy-stal-jsem-pred-metafyzickym-zlem-ktere-jsem-nedokazal-pochopit-7175555>